

Siru Anu Lahti
NUORI, USKO JA ISÄNMAA (1939 - 1945)
- Keskipohjanmaalaisten miesten silmin

Opinnäytetyö
KESKI-POHJANMAAN AMMATTIKORKEAKOULU
Humanistinen ja kasvatusala
Helmikuu 2009

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Ylivieska	Aika 22.2.2009	Tekijä/tekijät Siru Anu Lahti
Koulutusohjelma Kansalaistoiminta ja nuorisotyö		
Työn nimi Nuori, usko ja isänmaa (1939 - 1945) - Keskipohjanmaalaisten miesten silmin		
Työn ohjaaja Vesa Nuorva	Sivumäärä 50	
Työelämäohjaaja		
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää sodan vaikutusta nuoren miehen henkilökohtaiseen uskoon sotavuosina 1939 - 1945. Tutkimuksen tavoitteena oli osoittaa, että sota oli kokonaisvaltainen kokemus, joka vaikutti myös sotilaan henkilökohtaiseen uskoon yksilöllisesti. Sota vahvisti uskoa, horjutti sitä ja tarjosi lohtua. Tutkimus kartoitti myös uskon henkilökohtaisuutta ja sotilaiden mahdollisuuksia uskonelämän hoitoon rintamalla.</p> <p>Suomen joutuminen sotaan Neuvostoliiton kanssa 1939 oli koko Suomen kansaa kohdannut tragedia, joka vaikutti jokaiseen jokaisella elämän alueella. Vapaaehtoiseen maanpuolustustyöhön osallistuttiin jokaisessa kansankerroksessa. Talvisotaa käytiin ylipäällikön päiväkäskyn, 1.12.1939, mukaan ”kodin, uskonnon ja isänmaan” puolesta, ja talvisota koettiin pyhänä sotana. Jatkosotaa on kuvattu ristiretki-ideologiaksi, jonka tarkoituksena oli vapauttaa Karjala ateistisesta bolshevismista.</p> <p>Tutkimuksen teoriaosuus käsittelee kirkon asemaa sota-aikana sekä sotilaiden mahdollisuuksia uskonelämän hoitoon. Tutkimus on muodoltaan kvalitatiivinen. Tutkimusaineistoa kerättiin henkilökohtaisilla haastatteluilla kevään ja syksyn 2008 ajan. Yhteensä haastatteluja tehtiin 13 kappaletta.</p> <p>Tutkimustulosten perusteella voidaan vetää johtopäätökset sodan vaikutuksesta nuoren miehen henkilökohtaiseen uskoon. Tulosten perusteella nähdään, mikä merkitys uskolla oli sodassa ja onko koetulla sodalla ollut vaikutusta myöhemmin uskonelämään.</p>		

Asiasanat

Talvisota, välirauha, jatkosota, Lapin sota, nuori, usko

ABSTRACT

CENTRAL OSTROBOTHNIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES	Date 22.2.2009	Author Siru Anu Lahti
--	------------------------------	-------------------------------------

Degree programme
Degree Programme of Humanities And Education

Name of thesis
Young man, faith and native country - The point of view of men from Central Ostrobothnia area

Instructor Vesa Nuorva	Pages 50
--------------------------------------	------------------------

Supervisor

The purpose of thesis was to find out how war influenced the personal faith of young men during the war years 1939-1945. The aim of the thesis was to show that the war was a comprehensive experience, which influenced also soldiers personal faith on an individual basis. The war strengthened the faith or waver and also offered comfort. In addition, the purpose was to find out how personal the men's faith was and how soldiers could take care of their religious life at the front.

Finland fell into war with Russia in 1939 and that was all national tragedy, which affected everybody and all walks of life. People took part in voluntary national defence regardless of the social class. The Winter War was fought, as the commander in chief of that time put it in his order of the day, 1.12.1939, for a "home, religion and native country", and people considered the Winter War as a holy war. The Continuation War has been described as a crusade ideology the meaning of which was to liberate Karelia from atheistic bolshevism.

The theory section of the thesis deal discusses the position of church during the war and soldiers possibilities to take care of their religious life. The research was qualitative. The data was collected through personal interview over the spring and autumn 2008. Altogether 13 interviews were made.

The results show how war affects young men personal faith. In addition, the results show, what kind of a role faith had in the war and how the war has influenced the men's later personal faith.

Key words

The Winter War, The Continuation War, Lapland War, young, faith

Erkki Laasanen kirjoitti 19-vuotiaana toipilaana sotasairaалassa 1944 runon sairaalan joulujuhlaan:

Makaan maassa, tunnen vereni hajun.
Mieleni täyttää hätä ja pelkokin raju.
Minuun osuneet on vihollisen luodit.
Ne polttaa, raastaa ja tuskan saa aikaan.

Hätä täyttää mielen. Näinkö päättyy elämäni nuori,
ruumiissani vihollisen luoti?
Tiedä, olen yksin nyt aavalla suolla,
ehkä omat ovat vielä toisella puolla.
Huudan taakse: "Veljet, auttakaa!"

Ei vastaa sieltä kukaan. He eivät ole päässeet mukaan.
Takana makaavat he niin hiljaa.
Siellä tuoni on niittänyt nuorta viljaa.
Ei auttajaa siellä: yksin, yksin nyt tällä tiellä.

Ei –Isä Taivaan, auta nyt! Näin huudan ja rukoilin.
Kuule mua! Ota käteesi, pois minut täältä kannan,
uusi elämä vielä anna!

Ja silloin se tapahtuu: on pelko poissa.
Niin ihmeen hyvä ja varma olla on.
Ei tuskaa, pelkoa! Nyt tiedän sen;
Sinä hätäni kuulit sinne taivaaseen.
Ei sattua minua enää pahemmin voi,
sen tiedän nyt, täältä johdatat minut pois.
Vaikka luodit vinkuu ja vaatteita raastaa,
tiedän, ne ei osua enää saakkaan.

Viimein olen taasen omien puolella.
Olen turvassa, en enää yksin aavalla suolla.
Kiitos Isä Taivaan, että huutoni kuulit.
Sinä käsilläsi vaarasta minut kannoit.
Sinä minulle elämän, elämän vielä annoit.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	1
2 "KODIN, USKONNON JA ISÄNMAAN PUOLESTA"	3
2.1 Kirkko sotavuosina	3
2.2 Kirkollinen toiminta rintamalla	4
2.3 Kirkon toiminta sota-aikana kotirintamalla	9
2.4 Poikana rintamalle	10
3 KESKEISTEN KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY	14
3.1 Talvisota	14
3.2 Välirauha	15
3.3 Jatkosota	16
3.4 Lapin sota	18
3.5 Nuori	19
3.6 Usko	22
4 NUOREN ELÄMÄ SODAN ARJESSA	24
4.1 Kuolema ja pelko	24
4.2 Tappaminen – Älä tapa	26
4.3 Uskonelämänhoitaminen	30
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	32
5.1 Tutkimuksen tausta ja tarkoitus	32
5.2 Tutkimusaineiston hankinnasta tutkimuksen toteutukseen	33
5.3 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä	35
5.4 Tutkimusaineiston analysointi ja luotettavuus	36
5.5 Eettinen työtapo tutkimuksessa	37
6 TUTKIMUSTULOS	38
6.1 Haastateltujen taustatiedot	38
6.2 Haastattelukysymykset	39
6.2.1 Uskon merkitys haastateltavan elämässä ennen sotaa	40
6.2.2 Sodan merkitys haastateltava uskoon	41
6.2.3 Sotilaspappien toiminnan merkitys haastateltavan uskoon	42
6.2.4 Muuttuiko uskon merkitys sodan jälkeen	43
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	44
8 POHDINTA	46
LÄHTEET	
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Jokaisen sotilaan taival on oma polkunsa, kahta saman reitin kulkijaa ei ole. Jokainen koki omalla tavallaan sotaan lähdön, toinen sai määräyksen saapua ylimääräisiin harjoituksiin, joka tarkoitti liikekannallepanoa ja toinen taas oli täynnä nuoruuden intoa ja tahtoa päästä mukaan vapaaehtoisena.

Talvisodan alkaessa epätieto tulevasta oli suuri, ei pelkästään omasta puolesta, vaan myös kotirintamalle jäävien omaisten puolesta. Talvisota oli luonteeltaan ”pyhä sota”, sota kansallisen säilymisen puolesta (Haataja 1994, 67). Sota loppui välirauhaan, joka aiheutti katkeruutta. Välirauha loppui ja syttyi jatkosota, joka oli suurin ja raskain sota Suomelle. Suomi ei ollut varautunut käymään yli kolme ja puoli vuotta kestävästä sotaa, mutta se kesti kuitenkin yhtenäisen kansan ansiosta. Sota loppui Lapin sotaan, johon lähdettiin pitkin hampain ja edelliseen sotaan väsyneinä.

Sodan syttyminen muutti ihmisten elämän ja arjen täydellisesti. Sota käytiin valtioiden välillä, mutta sodassa taistelivat ihmiset, sotilaat ja heidän läheisensä. Kuoleman läheisyys, pelko ja ahdistus olivat koko ajan läsnä sodan arjessa. Raskaista olosuhteista johtuen mm. kenttähartaudet olivat suosiossa miesten keskuudessa. Sotilaspapit liikkuivat miesten joukossa jolloin heillä oli mahdollisuus keskusteluun. Kaatuneiden huolto oli Suomen armeijassa ainutlaatuinen. Jokainen sankarivainaja pyrittiin toimittamaan kotikuntansa kirkkomaahan. Kaatuneiden huollolla oli suuri merkitys sotilaiden sekä heidän omaistensa mielialalle.

Nuoret pojat hakeutuivat vapaaehtoiseen asepalvelukseen haluna päästä rintamalle. Pojat pyrittiin palauttamaan pääsääntöisesti kotirintamalle, mutta

osa päätyi sotatoimialueelle, joko omasta toimestaan tai sitten täydennysmiehinä. Kaikki eivät kuitenkaan lähteneet vapaaehtoisina sotaan. Jatkosodan lopussa alkoivat miehet olla myös vähissä ja täydennysmiehiksi otettiin nuoria ikäluokkia. Näiltä nuorilta jäi nuoruusvaihe elämättä ja sota teki heistä miehiä. Ajatellessani nuoruutta kehityksen vaiheena, tulee mieleeni, että ei sota-aikana tunnettu sellaista käsitettä kuin nuoruus, silta lapsuudesta aikuisuuteen. Lapsuuden loputtua ihmiset menivät suoraan töihin ja alkoivat perustaa perhettä. Sota-aikaan verrattuna tämän päivän nuoruuden käsite on hyvinkin venyvä ajanjakso ihmisen elämässä.

Sota-aika on kiinnostanut minua kauan ja opiskelujeni myötä minulla on herännyt kiinnostus tutkia juuri näiden nuorten 17 - 20-vuotiaana sotaan lähteneiden kokemuksia sodan vaikutuksesta heidän henkilökohtaiseen uskoonsa. Nuoren kehittyminen ja henkinen kypsyminen on vielä ollut kesken ja sota on kokemuksena traumaattinen. Kuoleman kohtaaminen, pelko ja turvattomuus ovat olleet koko ajan läsnä ja aiheuttanut henkistä ahdistusta. Tutkimukseni kohdistuukin siihen, että kuinka moni sai lohtua rukouksesta, kenttähartauksista tai kohtaamisista papin kanssa. Loiko usko toivoa selviytymiseen vai oliko rukous viimeinen oljen korsi johon tarttua? Miten sodan edetessä henkilökohtainen usko muuttui? Sodasta puhuminen ei ole monellekaan ollut helppoa. Vasta jälkeinpäin on voitu puhua korkeimman varjeluksesta sekä Jumalan johdatuksesta.

Tekemilläni haastatteluilla olen pyrkinyt selvittämään yksittäisen sotilaan kokemusta sodan vaikutuksesta hänen uskoonsa. Keskeisiä käsitteitä tutkimuksessani ovat talvisota, jatkosota, Lapin sota, nuoruus ja usko. Teoriataustaa tutkimukseen tuovat Suomen sotia, kirkon historiaa, nuoruutta sekä uskoa käsittelevät teokset. Tutkimustulokset pohjautuvat haastatteluun ja ne on esitetty sanallisesti kuvailten.

2 "KODIN, USKONNON JA ISÄNMAAN PUOLESTA"

2.1 Kirkko sotavuosina

Ylipäällikkö Marsalkka Mannerheim esitti taistelukehotuksen 1.12.1939 "kodin, uskonnon ja isänmaan puolesta", siihen oli myös kirkon helppo yhtyä. Kirkon piirissä ei herännyt epäilyjä sodan oikeudellisuudesta vaan taistelu ateistista bolshevismia vastaan kytki kirkon ja uskonnon saumattomasti kansalliseen puolustustaisteluun. (Murtorinne 1995, 233.) Ateistisen Neuvostoliiton ollessa vastustajana suomalaisen sotilaan kristillisyyks korostui. Tätä hyödynnettiin mm. propagandassa näyttämällä vihollinen negatiivisessa valossa sekä moraaliltaan heikkona. Talvisota nähtiinkin hyvän ja pahan taisteluna (Kemppainen 2006, 249). Olennainen osa suomalaisten taistelukuntoa oli uskonto, joten (Kemppainen 2006, 223) sota oli taistelua isänmaan sekä uskonnon puolesta aidoimmillaan (Murtorinne 1995, 233).

Talvisota sai yleisuskonnollisen luonteen ja kriisin keskellä kirkollinen sanoma koettiin kansan parissa myönteisenä. Kansa tarvitsi syntyneessä kriisissä uskon antamaa voimaa, yksimielisyyden henkeä sekä moraalista lujutusta, sitä mitä kirkko oli viimeiset vuosikymmenet vaalinut keskeisenä tehtävänä. Kirkon asema kansankirkkona vahvistui kansallisen eheytyksen myötä, josta muodostui käsite talvisodan henki. (Murtorinne 1995, 234.)

Isänmaan ja uskonnon liittäminen toisiinsa oli luontevaa tilanteessa, koska taisteltiin maallisen isänmaan sekä kristinuskon puolesta. Kuitenkaan kyseessä ei vain ollut sodan seurauksena syntynyt liitto, vaan viimeistään sisällissodasta lähtien uskonto ja isänmaa olivat tarkoittaneet samaa oikeistolaisessa maailmankuvassa. (Kemppainen 2006, 249-250.)

Yhteisiin sotaponnisteluihin osallistumalla sekä rintamalla että kotirintamalla, kirkko vahvisti merkitystään kansan keskuudessa. Sotilaspapit toimivat raskaissa ja merkityksellisissä tehtävissä rintamalla, joka koettiin yleisesti myönteisenä. Pappien hoitamista sankarihautajaisista kotirintamalla muodostui uskonnollis-kansallisia surujuhlia, jotka koskettivat syvästi. Kirkon toiminta sai keskeisemmän aseman yhteiskunnassa myös sota-ajan yhteisöllisten tehtävien kautta, kuten kaatuneiden omaisten – ja siirtoväen huollossa. (Murtorinne 1995, 234.)

2.2 Kirkollinen toiminta rintamalla

Pappistyövoiman käytöstä puuttui yksityiskohtainen suunnitelma talvisodan puhjetessa. Oman ongelmansa muodostivat siviiliseurakuntien tarpeet ja ankara upseeripula, jotka osaltaan verottivat papistoa sotilassielunhoidon tehtävistä. Pappistyövoiman käytöstä sotilassielunhoidon tehtäviin kriisitilanteessa saatiin yleispiirteinen suunnitelma kuitenkin syksyllä 1939 yleisen liikekannallepanon aikana sotarovastin, tuomiokapitulien ja maan sotilasjohdon työntuloksena. (Murtorinne 1995, 254.)

Sotilassielunhoidon tavoitteita tai menetelmiä sotatilanteessa ei ennen maan joutumista sotaan, 1939, ollut määritelty. Sodan alettua sotilaspappien toimenkuvaan kuului sananjulistus, sielunhoito, valistustyö sekä haavoittuneiden ja kaatuneiden huolto. Poikkeusoloista johtuen pappien työ vaati toimintansa muokkaamista olosuhteisiin sopiviksi. Sananjulistustilaisuuksia oli vaikea järjestää kirkossa tai yleensä sisätiloissa, mutta ne muuttuivat käytännössä, korsussa, teltassa tai jopa juoksuhaudassa, pidetyiksi hartaushetkiksi. (Murtorinne 1995, 257.) Jatkuva kuoleman läsnäolo laittoi sotilaat kuuntelemaan Jumalan sanaa (Kansanaho 1991, 48).

Ylimääräisten kertausharjoitusten aikana pidettiin kirkoissa ehtoollisjumalanpalveluksia, jotka paikin keräsivät poikkeuksellisen paljon osallistujia, kuten Kannaksella ja Laatokan pohjoispuolella. Talvisodan alettua kirkkotilaisuudet kuitenkin vähenivät, mutta papit jatkoivat ehtoollisen viettoa hartaushetkien yhteydessä. (Kansanaho 1991, 53.)

Rintamapapiston keskeiseksi toimintamuodoksi tuli talvisodassa sananjulistustilaisuuksien järjestämisen ohella tarjota miehille mahdollisuus henkilökohtaiseen keskusteluun. (Murtorinne 1995, 258). Hartaushetkien pitämiseen oli harvoin tilaisuuksia, joten papin oli liikuttava miesten mukana, joka teki pappien työstä vaikeampaa, mutta tarpeellista, koska miehet odottivat ja tarvitsivat heitä (Kansanaho 1991, 30).

Sielunhoitotyön ohella papiston velvollisuus oli tarkkailla miehistön mielialoja, ohjata heitä sekä vaikuttaa yleiseen viihtyvyyteen (Murtorinne 1995, 258). Valistustoiminnassa papiston osuus muodostui epämääräiseksi ja epäyhtenäiseksi. Tehostettaessa valistustyötä oli edellytyksenä että valistusupseerit ja papit työskentelisivät yhdessä. Upseeripulasta johtuen valistustyöstä vastasivat pääsääntöisesti sotilaspastorit ja valistusupseerien tehtäviin kuuluivat järjestää erilaisia tilaisuuksia, miehien mielialojen tarkkailu sekä hoitaminen, ajanvietemateriaalin hankkiminen, kuten pelit, filmit, lehdet, kirjat ja viihdytystoiminta. Viihdyttämisessä keskeinen osuus oli elokuvilla, sotilaslauluilla, peleillä sekä kilpailuilla. (Kansanaho 1991, 59.) Tämä ns. valistustyö ei saanut papistolta aivan jakamatonta hyväksyntää, mutta pääosa papistosta kuitenkin piti hyväksyttävänä kaikkea toimintaa, joka tuki kristillisen isänmaallista arvopohjaa. (Murtorinne 1995, 258.) Valistustyölle uudet vaatimukset sotilaspapit ymmärsivät, mutta arvostelun kohteena oli viihdytystoiminta. Sinänsä ajanvietteohjelma ei ollut pahasta van päinvastoin

tervetullutta piristystä, mutta moraalisesti kevytmielinen ohjelma oli arveluttavaa, kuten alkoholin käyttö (Kansanaho 1991, 59-61.)

Talvisodan alettua kaatuneiden huollosta ei ollut yhtenäistä käsitystä tai suunnitelmaa kuinka kaatuneiden kanssa meneteltäisiin. Aluksi kaatuneet pyrittiin keskittämään kenttäsaaraloiden yhteyteen, jonka jälkeen alkoivat hankaluudet. Kukaan ei ollut saanut määräystä toimintaa suorittamaan ja johtamaan. Sotilaspastoreita velvoitti määräys kaatuneiden henkilöllisyyden selvittämisestä, ilmoittamisesta eteenpäin sekä hautaukseen liittyvien asioiden selvittäminen. (Kempainen 2006, 67.) Sodan edetessä kaatuneiden huolto siirtyi kokonaisuudessaan sotilaspapeille ja näin ollen se muodosti sotilaspappien yhden tehtäväalueen. Kaatuneiden huolto Suomen armeijassa muodostui ainutlaatuiseksi maailmansodan historiassa. Kaatuneiden huolto sai runsaasti tunnustusta, mutta se myös satoi resursseja sotilassielunhoidosta. Sotilaspapisto piti käytäntöä välttämättömänä sekä rintamasotilaiden että kotirintaman mielialojen kannalta. (Murtorinne 1995, 259.)

Jatkosodan aikana sotilassielunhoidon luonne säilyi yleisesti ottaen samana kuin talvisodan aikana. Jatkosodan erilaisuus talvisotaan verrattuna heijastui kuitenkin sotilaspapiston toimintaan, muotoon sekä sisältöön. Erityisesti sodan alkuvaiheessa vaikuttanut ristiretki-ideologian henki näkyi toiminnan sisällöllisenä muutoksena. Uuden sodan alkaessa sanoman painopiste siirtyi ainakin hetkeksi, talvisodan perinteisistä uskontotuuksista, odotuksiin ateistisen neuvostovallan tuhoutumisesta. Suomalaisten joukkojen silmissä käsitystä "pyhästä sodasta" vahvasti näkyi menetetyt Karjalan kirkkojen häpäisystä ja niiden muuttamisesta talleiksi, varastoiksi tai teattereiksi. (Murtorinne 1995, 260.)

Homorovitsissa meitä poikia oli kuumeessa ja vein niitä suojaan kirkkoon. Homorovitsin kirkko oli muutettu jauhovarastoksi ja kun aukaisin sen oven, oli se täynnä rottia, jotka oli ensin ammuttava. Pyysivät pitämään puhetta saarnastuoliin, mutta en mennyt vaan pyysin porukasta vilkasta karjalaispoikaa puhumaan. Sanoin sille, että saarnastuolissa ei sitten hypitä eikä alttarin puolelle mennä nukkumaan, onhan tämä Jumalan huone. Karjalaispoika ei uskonut kieltoa ja hyppi saarnastuolissa niin, että se tippui alas ja poika loukkasi. Sanoin, että siitäs sait eikä annettu siteitä. Käskin ottaa konekiväärin ja mennä yksi JSP:lle, se oli kova rangaistus, koska vihollinen voi tulla vastaan missä vaan. (Sotaveteraani Kinnulasta s.1921.)

Ideologisesti korostunut julistus ei kuitenkaan saanut samassa määrin vastakaikua kuin papiston talvisodan aikainen toiminta. Uskonnollinen julistus herätti paikoin jopa ärtymystä, johtuen sen liiallisesta joutumisesta sotapropagandan välineeksi. (Murtorinne 1995, 260.) Pian papit huomasivatkin, että sotilaiden mielialassa sekä taisteluvalmiudessa oli toivomisen varaa, eikä miesten aktiivisuus hartaustilaisuuksia kohtaan ollut samaa luokkaa kuin talvisodassa. Yleiseen haluttomuuteen vaikutti osaltaan sodan epäselvät tavoitteet ja jumalanpalveluksiin kokoonnuttiin joskus väkijoukosta ja iltahartauksista jäätiin pois. (Kansanaho 1991, 164.)

Jatkosodan alkuvaiheen liikkuva luonne osaltaan vaikutti sotilaspappien työnkuvaan. Oloista johtuen suurten joukkojen yhteen saaminen oli mahdotonta, joten vaihtuviin oloihin luotiin "kenttäseurat" eli yksinkertaiset hartaushetket. (Murtorinne 1995, 261.) Toimintaedellytysten ulkoiset puitteet heikkenivät hyökkäyssodassa, mutta sotilaiden aikaisempi välinpitämättömyys vaihtui keskusteluiksi ja osallistumiseksi. Olosuhteista aiheutuvista ongelmista huolimatta hyökkäysvaiheenkin aikana papit kokosivat miehiä jumalanpalveluksiin sekä hartaushetkiin. Talvisodan tavoin vietettiin myös ehtoollista. Ehtoollista varten rakennettiin yleensä

yksinkertainen alttari, jonka äärellä saattoi käydä isojakin ryhmiä. Papit tekivät havainnon jonka mukaan kuolemanvaara lisäsi miesten halua ehtoolliselle, joten sinne saavuttiinkin usein joukkoina. (Kansanaho 1991, 165.)

Liikkuvasta sodasta johtuen myös kaatuneiden huolto oli hankalaa, joka pyrittiin järjestämään talvisodan tapaan. Lämmin vuodenaika sekä pitkät välimatkat pakottivat ottamaan käyttöön väliaikaisen hautauskäytännön. Tämä kaatuneiden huollon vaikeutuminen vaati vastaavasti papiston resurssien vähentämistä muilta toimintamuodoilta. (Murtorinne 1995, 261.)

Sota muuttui asemasodaksi vuoden 1941 lopulla, joka paransi sotilassielunhoidon ulkoisia toimintaedellytyksiä olennaisesti sekä antoi kaikki mahdollisuudet toiminnan kehittämiseksi. Perinteisiin hartaushetkiin ja jumalanpalveluksiin oli nyt paremmat puitteet. Sotilassielunhoitotyön ulkoisten olosuhteiden parantuessa sotilaspapisto joutui tekemisiin asemasodan varjopuolen kanssa. Sodan pitkittyminen näkyi miehissä yleisen mielialan laskuna ja toimettomuudesta johtuvina lukuisina moraalisisina ongelmina, joihin sotilaspapit joutuivat virkansa puolesta puuttumaan. Henkinen kestävyys joutui sodan pitkittyessä kovalle koetukselle ja se asetti suuren haasteen sotilaspapeille mielialojen hoitajina. (Murtorinne 1995, 262.)

2.3 Kirkon toiminta sota-aikana kotirintamalla

Kotirintamalla sota-ajan poikkeustila heijastui osaltaan myös kirkon toimintaan. Kirkollisiin toimituksiin osallistuttiin monin paikoin runsaammin, mutta kokonaismäärä väheni siitä huolimatta, koska perinteinen kirkon toiminta rajoittui sodan seurauksena. Kirkollisia tilaisuuksia, jopa jumalanpalveluksia, jäi pitämättä sota-toimialueiden läheisyydessä tai asutuskeskuksissa. Sota aiheutti myös työvoimapulan, koska puolustusvoimien palveluksessa oli noin kolmannes seurakuntien työntekijöistä ja se myös hankaloitti seurakuntien toimintaa. Perinteinen seurakuntatyö jatkui työvoimapulasta huolimatta suurimassa osaa seurakuntia läpi sotavuosien. (Murtorinne 1995, 268.)

Talvisodan aikana eri järjestöjen toimesta lähti liikkeelle toiminta niiden hyväksi, jotka ovat joutuneet sodasta kärsimään, kuten sotainvalidit, kaatuneiden omaiset ja sotaorvot, toiminta kuului sota-ajan kirkollisiin erityistehtäviin. Katsottiin, että aineellisen tuen lisäksi kärsimään joutuneet tarvitsevat myös henkistä ja hengellistä tukea, tähän tehtävään osallistuneen papiston ja diakoniatyöntekijän osuutta pidettiin erityisen arvokkaana. (Murtorinne 1995, 269.)

Kirkosta eronneiden määrä laski edellisvuosiin ratkaisevasti sota-aikana, kun taas kirkkoon liittyneiden määrä tuntuvasti ylitti eronneiden lukumäärän. Poikkeusolot ilmeisesti saivat aikaan jossain määrin uskonnollisen elämän viriämistä uudelleen sekä rintamalla että kotirintamalla. (Murtorinne 1995, 270.)

2.4 Poikana rintamalle

Jo vapaussodan aikana suojeluskunnissa oli innokkaita nuoria poikia, jotka osallistuivat vapaaehtoisina taisteluihin. Suojeluskuntajärjestö syntyi itsenäisyytemme ensimmäisen kymmenen vuoden aikana, joka oli miesten ja nuorukaisten vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestelmä. Suojeluskuntien ylläpitämä poikatyö valmensi kymmeniä tuhansia poikia henkisesti ja fyysisesti kypsiksi, jonka jälkeen he pääsivät suojeluskuntien varsinaisiksi jäseniksi. (Puranen 2001, 7.) Keskeinen tehtävä suojeluskuntien poikatyössä oli liikunnan ja urheilun sekä sotilaallisuuden harjoittaminen. Hyvää fyysistä kuntoa tarvittiin taistelu- ja maanpuolustuskuntauisuuden saavuttamiseksi. (Näre 2008, 140.)

Kolme on minulle pyhää: Jumala, koti ja isänmaa.
Näiden tunnustusten alla minä palvelen maatani
ja kansaani, uhraan työni niiden onnellisuuden
hyväksi. Olen maani poika ennen kaikkea.
(Sotilaspoikalupaus, Näre 2008, 139.)

Kotien ja koulun välityksellä aikuisten maanpuolustusmyönteisyys siirtyi nuoriin ja näin ollen vapaaehtoisten maanpuolustajien määrä kasvoi (Puranen 2001, 235). Kansakouluissa annettu maanpuolustuskasvatus sai suurimman merkityksensä, kun se henkisesti valmisti koululaisia koko kansaa kohtaavaan koettelemukseen (Puranen 2001, 237).

Sodan uhan muuttuessa yhä todemmaksi ja yleisen ilmapiirin vakavoituminen aiheutti suojeluskuntien poikaosastoissa ja useissa partiolippukunnissa kouluttajien laatimien ohjelmien sotilaallistamista (Puranen 2001, 239). Miesten astuessa armeijan palvelukseen suojeluskuntiin jäi jäljelle ikämiehet ja poikaosastot. Merkittävä osa 17 -19-vuotiaistakin ilmoittautui vapaaehtoisina koulutuskeskuksiin sekä rintamapalvelukseen. Suojeluskunnilla ei aina

riittänyt miehiä kotijoukkoihin, joten ylimääräisten harjoitusten jälkeen alokaskurssi järjestettiin kaikille 16-vuotiaille suojeluskuntapojille. Pojat olivat suojeluskunta-asetukseen nähden vuoden liian nuoria. (Nevala 2007, 87.)

Suojeluskuntapoikien tehtävät sijoittuivat sodan syttyessä ja sen aikana kotiseudun turvaamiseen (Puranen 2001, 250). Sotilaspoikien perustehtäviin kuuluivat lähetti- ja vartiointitoimet, jotka liittyivät ilmahälytyksiin, väestönsuojeluun ja sairaanhoitoon. Tehtävänä saattoi esimerkiksi olla viestin vieminen kaatuneen omaisille. Suojeluskuntien sotilaspoikatoiminnassa oli mukana talvisodan alkaessa noin 30 000 poikaa ja vuonna 1941 yli 70 000 poikaa jolloin kyse oli Suomen isoimmasta nuorisjärjestöstä. (Näre 2008, 155, 145.) Sotilaspoikien koulutuksessa aseharjoitukset olivat tavallisia, koska sillä pohjustettiin poikien käyttämistä aseistettuina vartiomiehinä sekä desanttijahdeissa sotien aikana (Nevala 2007, 87).

Pojat pyrkivät innokkaina vapaaehtoisina asepalvelukseen, johon yli 16-vuotiailla oli mahdollisuus. Sotilasviranomaiset joutuivatkin hakemaan perusteluja nuoren lähtöaikeen eväämiselle, yrittäen korostaa kotirintaman tarjoamien tehtävien tärkeyttä. Innokkaimmat nuorukaiset löysivät omatoimisesti tiensä rintamajoukkoihin, jolloin yleinen käytäntö oli palauttaa nuori, mutta joissakin tapauksissa sopiva nuorukainen liitettiin muonavahvuuteen. (Puranen 2001, 258 - 259.)

Se oli Ylhäältä sanottu, että meikäläisen täytyy sotaan mennä ja olla siellä. Isänmaa kutsui meitä. En jaksanut jäädä siviilihommiin Värtsilään vaan läksin sotaan aliupseerikoulun jälkeen. (Sotaveteraani Toholampi s. 1923.)

Kesällä 1941 lukuisat yksittäiset pojat pyrkivät kenttäarmeijan yksiköihin sotatoimialueella. Vapaaehtoisia otettiin palvelukseen alle 18-vuotiaina ja heidät siirrettiin rintamalle koulutuksen jälkeen. (Puranen 2001, 421.)

Suomen ja Saksan yhteistyötä tiivistämään perustettiin keväällä 1941 SS-joukot. Vapaaehtoisista koostuva joukko oli nuorta, suurin osa vasta asevelvollisuusiän saavuttaneita. Lisäksi näihinkin joukkoihin onnistui pääsemään nuoria poikia mm. väärentämällä lupalappuun huoltajansa nimen. (Näre 2008, 159 - 162.)

Alle 17-vuotiaat vapaaehtoiset pojat hakeutuivat omatoimisesti jonkin kenttäarmeijan yksikköön. Joukkojen mukana pääseminen rintamalle edellytti kuitenkin, että oli olemassa joku henkilö, yleensä sukulainen, joka ottaisi alaikäisen vapaaehtoisen vastuulleen. Innokkaita nuoria yritettiin estää lähtemästä, mutta seula ei kuitenkaan ollut tarpeeksi tiivis, joten sinnikkäimmät ja neuvokkaimmat sen läpäisivät. (Puranen 2001, 421.)

Talvisodassa oli noin 500 vapaaehtoisen asepalveluksen suorittanutta suojeluskuntapoikaa, joista nuorimmat rintamajoukoissa olleet olivat 11 - 13-vuotiaita. Toisaalta pojat eivät aina olleet ilmoittautuneet rintamalle vapaaehtoisina vaan heitä haalittiin rintamajoukkoihin, kun reservitäydennystä ei ollut enää saatavilla, kuten kävi Karjalan kannaksella helmikuun alkupuolella 1940 rintaman ollessa murtumaisillaan. (Nevala 2007, 92-93.)

Jatkosodan loppupuolella alkoivat vapaaehtoiset maanpuolustajat käydä vähiin. Myös holhoojien ote tiukkeni tässä vaiheessa sotaa eikä lapsia uskallettu päästää aseisiin (Näre 2008, 162, 166.) Neuvostoliitto aloitti helmikuussa 1944 voimakkaat ilmapommitukset, etenkin Helsinkiin, mutta

myös muihin Suomen kaupunkeihin. Ilmatorjuntaan tarvittiin välittömästi miehistötäydennystä. Suojeluskunta-asetusta muutettiin pikaisesti ja ilmatorjuntatehtäviin ryhdyttiin värväämään 1928 tai ennen sitä syntyneitä poikia. Värväys suojeluskuntapiirien kautta kesti kuukauden, jonka tuloksena ilmatorjunnan palvelukseen saatiin 1676 poikaa. (Nevala 2007, 129-130.)

2 KESKEISTEN KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ

3.1 Talvisota

Marraskuun viimeisenä päivänä 1939 oli neuvottelut neuvoteltu ja neuvostoarmeija aloitti hyökkäyksen Suomeen maalla, ilmassa sekä merellä. Neuvostoliittolaiset pommikoneet pommittivat Suomen suurimpia kaupunkeja aamusta saakka, sota oli alkanut. Neuvostoliiton tarkoituksena oli lyödä Suomi heti ja olla kahdessa viikossa Helsingissä, kun samaan aikaan Suomi katkaistaisiin kahtia Oulun kohdalla, mitkä eivät toteutuneet. Suomalaisten vastarinta tuli viholliselle täytenä yllätyksenä (Veteraanienperintö, itsenäinen isänmaa 2002.)

Kenttäarmeijan ja kotirintaman välinen yhteys oli koko talvisodan ajan luottavainen ja kiinteä. Tiedostettiin, että taistelu ylivoimaa vastaan tulisi vaatimaan raskaita uhreja, mutta luotettiin oikean asian voittoon. Talvisodan alkuaikoina lähetetyistä kirjeistä on mm. nähtävissä käsitys siitä, että sotakin oli Jumalan käsittämätöntä johdatusta osaltaan. Uskottiin vahvasti, että Jumala ei hylkää omiaan. Miehen taistellessa rintamalla, saattoi kulua pitkä aika, että evakkoon joutunut vaimo ei hänestä kuullut mitään, silloin ainoa lohtu oli se, että mitään ei tapahdu ilman korkeimman sallimusta. Samalla tavalla lohdutti mies vaimoaan rintamalta, itse emme voi mitään tässä tilanteessa mitään kuin luottaa Jumalan johdatukseen. Moni nuori mies ilmoittautui vapaaehtoisena talvisotaan tuntien luottamusta ja uhrimieltä ajatellen, että jos aika ei ole vielä täysi, niin tullaan elävänä takaisin. (Huuhtanen 1984, 16.)

Sodan sääolot olivat poikkeukselliset, jotka tulivat pakkaseen tottuneille suomalaisillekin yllätyksenä. Sotilaiden oloja pahensivat ankarat pakkaskaudet, jolloin pakkasen laski paikoin jopa alle - 40 asteen. Sääolot

nostivat esiin puutteet talvikoulutuksessa, varustuksessa sekä materiaalisissa toiminnoissa. Määrärahojen puutteesta johtuva talvivaatteiden niukkuus oli pahin sotilaita koskeva ongelma. Kovasta talvesta kenttäarmeija kuitenkin selvisi kohtuullisen hyvin. Rauhan ajan koulutus oli ollut hyvä ja olihan suomalainen mies tottunut liikkumaan talvella hiihtäen ja selviytymään pakkasessakin. (Leskinen & Juutilainen 1999, 289, 298.)

Talvisota loppui 13.3.1940, Suomi menetti kymmenesosan pinta-alastaan Neuvostoliitolle ja 430 000 karjalaista menetti kotinsa. Talvisodassa kaatui vihollisia 200 000 ja 600 000 haavoittui. Omia kaatuneita oli 21 396, 1434 katosi ja 43 557 haavoittui. (Pääesikunnan tiedotusosasto 1999.)

3.2 Välirauha

Talvisodan jälkeen, välirauhan aikana elettiin Suomessa tukalia aikoja. Peltoalaa oli käytettävissä 12 % vähemmän kuin ennen sotaa ja suuria tuotantolaitoksia jäi uuden rajan taakse. Yhteydet ulkomaihin olivat vaikeasti hoidettavia ja ulkomaankauppa supistui. Työvoimasta tuli pula, kun asevelvollisuusajaa pidennettiin kahteen vuoteen ja nuoret miehet joutuivat kotirintaman uudelleen rakentamisesta linnoittamaan uutta rajaa sekä pitämään huolta heikentyneestä puolustuskyvystä. Viljelijät joutuivat pakko luovuttamaan maitaan parhaaseen viljelyaikaan ja hevosista oli puutetta menneen sodan vuoksi. (Huuhtanen 1986, 5 – 6.)

Muitta mutkitta ei juuri millään elämänalalla voitu palata sotaa edeltäneen ajan totuttuihin käytäntöihin. Useat seikat, kuten koulujen kiinni oleminen, vaativat nopeita toimenpiteitä järjestämään pojille mielekästä toimintaa. Poikien entistä

suurempi kiinnostus maan puolustukseen sekä hakeutuminen suojeluskuntiin tuli hyödyntää maan eduksi. (Puranen 2001, 273.)

3.1 Jatkosota

Keväällä 1941 tulevan sodan merkit alkoivat olla näkyvissä ja jatkosota puhkesi 25.6.1941 (Huuhtanen 1986, 5-6). Jatkosota alkoi liki samalla tavalla kuin talvisotakin joukkojen kutsumisella ylimääräisiin kertausharjoituksiin 17.6.1941. Suomalaiset olivat varautuneet sotaan ja sodasta odotettiin, että se Saksan rinnalla olisi lyhyt ja kestäisi korkeintaan talvisodan verran. (Huuhtanen 1986, 11.) Sodan tavoitteena oli vallata takaisin talvisodassa menetetyt alueet ja vapauttaa Karjala bolshevismista.

Alkusodan menestys auttoi kestäämään suuretkin uhrit ja luja usko Jumalan johdatukseen oli yhtä vahva kuin talvisodassa. Talvisodassa kärsitty vääräys haluttiin korjata ja sota olikin jatkoa talvisodalle, jonka rauha oli ollut katkera. Kesäsota tuntui talvisodan kokeneille helpolta vaikka joukkojen huoltaminen olikin hankalaa ja kesällä 1941 sotilaat näkivät jopa nälkää. (Huuhtanen 1986, 12.)

Minut kutsuttiin asepalvelukseen lokakuussa 1941. Koulutus aikana oli ruoasta kova puute. Ruoka oli huonoa. Sepelipuuro ei meinannu mennä kurkusta alas. Sepelipuuro oli sellaista, jossa vehnänleseisiin lisätään vettä. Sitten, kun se ei oikein mennyt kaupaksi niin siihen lisättiin isoja hevosenliha kimpaleita. Turskasoppaa oli myös ja se haisi kilometrien päähän. Onneksi minut oli vihitty kolme kuukautta ennen asepalveluksen alkua ja vaimo laittoi kotoa leipää ja vähän voita. aamuisin sai leipäannoksen, voin ja juustonapin. (Sotaveteraani Himangalta s. 1922.)

Kesäsota muuttui loppujen lopulta jatkosodaksi, jota Suomen olisi ollut mahdoton käydä ilman Saksalta saamaansa sotilaallista ja taloudellista apua. Alkusodan nopean hyökkäysvaihe muuttui puolustussotaan, asemasotaan, tällaiseen vuosia kestäväan sotaan suurvaltaa vastaan eivät suomalaiset osanneet varautua. (Leskinen & Juutilainen 2006, 13.)

Olin kutsunnoissa 17-vuotiaana, se oli sitä jatkosodan aikaa, kun 1925 syntyneet kutsuttiin. Sotilasvalapäivänäni täytin 18 vuotta, jonka jälkeen oli lähtö Itä-Karjalaan. (Sotaveteraani Vetelistä s.1925.)

Suurhyökkäys Karjalan kannaksella alkoi kesäkuussa 1944. Neuvostoliiton hyökkäys yllätti valtavalla tulivoimallaan suomalaiset. (Veteraanienperintö, itsenäinen isänmaa 2002.)

Suurhyökkäys alkoi kesäkuussa 1944, se tuli yllätyksenä. Meille tuli lähtö Petäjäselästä, Äänislinnasta joukko-osasto lastattiin junaan. Elisenvaarassa oli suuret pommitukset, jotka estivät junan pääsyä ja jouduttiin odottamaan. Niissä pommituksissa menehtyi paljon siviileitä. Meidät liitettiin Laguksen panssaridivisioonaan. Vuoksen sillanpäänasemassa venäläiset olivat päässeet yli Vuoksen. Meidät tuotiin asemaan sitä varten, että venäläiset ei missään tapauksessa pääse enempää Suomeen päin. Aluksi tuntui, että täällä ei voi kukaan elää. Yöllä yritettiin aina lyödä ne takas. Meidät, Laguksen porukka, sijoitettiin kranaatinkuoppiin. Minun kuopan pohjalla oli kirje, jota sotilas oli kirjoittanut. Jäänteet oli nostettu siihen kuopan reunalle, että uusi mies mahtuu kuoppaan. Luin sitä kirjettä, joka alkoi, että rakas äiti, osoitetta ei ollut. Yhdeksän vuorokautta pidettiin asemia. Ihmeeltä tuntuu, että selvisin sieltä, kompaniasta noin 200 miehestä oli 19 hengissä, kun päästiin lepoon. (Sotaveteraani Vetelistä s.1925.)

Olin sielä pahimpaan aikaan. Silloin, kun se sota oli kovimmillaan, sitä ei oikein osaa toiselle kertua minkälaista se on, jyrinä oli niin kova, että piti huutaa, että toinen kuuli viereen. (Sotaveteraani Halsualta s.1924.)

Sota vaati suuria uhrauksia. Jatkosodassa kaatui ja katosi yhteensä 66000. Sodassa haavoittui 188000 sekä siviilihenkilöitä kuoli 1500. Karjala menetettiin uudelleen ja sen lisäksi Petsamo. Porkkala jouduttiin vuokraamaan Neuvostoliitolle viideksikymmeneksi vuodeksi ja Suomelle langetettiin suuret sotakorvaukset. Suomella oli kaksi ja puoli kuukautta aikaa riisua saksalaiset aseista ja saattaa armeija rauhan kannalle. (Veteraanienperintö, itsenäinen isänmaa 2002).

3.4 Lapin sota

Suomi ja Neuvostoliitto solmivat aselevon 4.9.1944, jonka ehtojen mukaan saksalaisten joukkojen oli poistuttava Suomesta 15.9 mennessä. Suomalaisia uusi sota ei innostanut joten turhien tappioiden välttämiseksi suomalaisten ja saksalaisten välillä oli käynnissä ns. sopupeli, valesota. Todellinen sota alkoi vasta syyskuussa 1944. (Veteraanienperintö, itsenäinen isänmaa 2002.)

Armeijan reserviläisten kotiuttaminen tapahtui joulukuun alkupuolella 1944, joka tarkoitti sitä, että palvelukseen sai jäädä ainoastaan vuoden 1925 ikäluokka sekä rajoitettu määrä 1924 syntyneitä. Joukkojen tehtävän oli nyt saattaa sotatoimet päätökseen Pohjois-Lapin tunturimaastossa, pimeässä ja pakkasessa. (Antila 1977, 247 – 248.)

Lapin sota oli pääsääntöisesti 1925-syntyneiden sota. Vanhempi ikäluokka palasi takaisin pääsääntöisesti Rovaniemeltä. Muut jatkoivat Kilpisjärvelle asti. (Sotaveteraani Vetelistä s.1925.)

Sotaan löi leimansa Lapin siviiliväestön evakuoiminen ja koko maakunnan autioituminen. Saksalaisten käyttivät vetäytyessään poltetun maan taktiikkaa, seurauksena oli lähes koko Lapin täydellinen hävitys. (Kansanaho 1991, 388.)

Psykologisestikaan sota ei ollut helppo, kääntyminen entistä aseveljeä vastaan ei henkisesti ollut helppoa. Sodan tarkoitus oli epäselvä ja miesten mieliala matalalla (Kansanaho 1991, 389). Saksalaisten hävittämä Lappi nostatti kuitenkin suomalaisten taistelutahdon joten armeija täytti tinkimättä tehtävänsä vaikeissa oloissa ja sota saatettiin loppuun huhtikuussa 1945 (Veteraanienperintö, itsenäinen isänmaa 2002).

Lapin sodassa kuoli 774 henkilöä ja katosi 262. Miinanraivauksissa kuoli 72 henkilöä. Kaikkiaan kaatuneista tunnistamatta jäi 28. Vangiksi joutuneista 164 palautettiin takaisin. (Kansanaho 1991, 392 - 393.) Haavoittuneita Lapin sodassa tuli olemaan yhteensä noin 3000. (Veteraanienperintö, itsenäinen isänmaa 2002).

3.5 Nuori

Nuori elää siirtymävaihetta lapsuudesta aikuisuuteen (Lyytinen 1997, 256). Nuoruudelle sota-aika merkitsi historiallista käännettä, lapsuuden ja nuoruuden välivaiheen lyhentymistä. Nuoruudella ikävaiheena ei kuitenkaan ollut sota-aikana samankaltaista kulttuurista merkitystä kuin sillä on tänä päivänä. (Näre 2008, 9.) Nuoruusiän alkua keskeisesti määrittävä tapahtuma on biologinen kehitys eli puberteetin alkaminen (Lyytinen 1997, 256). Puberteetin mukana tuomille haasteille ei erityisemmin sota-aikana riittänyt huomiota. Toinen tärkeä roolimuuotos nuoruuden kehityksessä on aikuiselämän rooleihin valmentautuminen. Aikuisuuden rooleihin nuorta ohjaavat koulutukseen, ammatinvalintaan, elämäntapaan sekä ihmissuhteisiin liittyvät valinnat. (Lyytinen 1997, 256.) Sota-ajan nuoret joutuivat suoraan vastuunottoon ilman pitempää valmistavaa ajanjaksoa. Sota vei nuorison lapsuudesta suoraan aikuisuuteen. (Näre 2008, 9.)

Tekemällä valintoja ja toimimalla niiden mukaan nuori ohjaa omaa elämäänsä niissä puitteissa, joita hänen ikäsidonnainen kehitysympäristönsä tarjoaa. Kulttuuri ja yhteiskunta luovat omat haasteensa ja rajoituksensa nuoren valinnoille. Nuoren minäkuva muodostuu näiden valintojen, ratkaisujen sekä haasteiden kohtaamisen myötä. (Lyytinen 1997, 263 – 264.). Sodan sytyttyä nuoret joutuivat luopumaan omista toiveistaan kansakunnan edun nimissä. Moni nuori pelkäsi joutuvansa sotaan kun taas toiset toivoivat pääsevänsä rintamalle ja olivat harmissaan kun eivät nuoren ikänsä puolesta päässeet. (Näre 2008, 9.)

Kyllä sitä ajatteli talvisodan aikana, että kun pääsisi mukaan, se oli sellaista velvollisuuden tuntoa. Välirauhan aikana tuli kutsu sotaväkeen ja sotatietä kesti sitten melkein viisi vuotta yhtämittaan, kun en edes haavoittunut. (Sotaveteraani Halsualta s.1920.)

Sota-ajan nuorten arkea värittivät ainakin kolme yhteiskunnallista perusjuonetta, joista ensimmäinen on ajattelua leimannut sosiaalidarwinismi (Näre 2008, 8). Nuoria pyrittiin kasvattamaan ajan hengen mukaan tosiasioiden ymmärtämiseen sekä neuvokkuuteen, jolloin he selviytyisivät paremmin elämän haasteista (Näre 2008, 18). Toisena juonteena nuorten arjessa vaikutti kollektivismi, sen mukaan yksilö oli ryhmälle alisteinen. Isänmaan ollessa uhattuna nuoretkin oli alistuttava kansakunnan palvelukseen. (Näre 2008, 10.)

Harmittaa jollainlailla se, että sillä reissulla meni sitä parasta ikää. Ei ollut itellä mitään valtaa päättää vaan tehdä mitä toiset käskee. (Sotaveteraani Halsualta s.1920.)

Kolmantena juonteena Näre mainitsee militarismin, joka näkyi sotilaallisena varustautumisena sekä suojeluskuntaunivormuina. Henkinen

varustautuminen sotaan näkyi kurinalaisuutena ja järjestelmällisyytenä sekä auktoriteettien tahdon ja käskyjen noudattamisena. Militarisoinnissa nuoria valmisteltiin uhraamaan henkensä viime kädessä maansa puolesta, tämän päivän näkökulmasta se olisi tuomittavaa. (Näre 2008, 8.) Jatkosodan lopussa 1944 kaatuneita sotilaita oli yli 8500 joista alle 24-vuotiaita oli 5000. Sen ajan yhteiskunnassa täysi-ikäisiä oltiin 21-vuotiaina ja äänioikeuden sai 24-vuotiaana. Jatkosodassa kuolleet kuolivat periaatteessa ennen kuin olivat oikeutettuja äänestämään. (Näre 2008, 10.)

Sota-ajan nuorille asetetut arvot olivat koti, uskonto ja isänmaa. Erityinen ajan ihanne oli uhrautuminen. Uhrautumisen ohella nuorille asetettuja ihanteita olivat sisukkuus, urhoollisuus, oikeudentunto, kunnioitus työtä kohtaan, täsmällisyys, hyväkäytös, siveelliset elämän tavat sekä hyvä ryhti. Nämä ihanteet sisäistettyään nuori oli valmiimpi puolustamaan maataan. (Näre 2008, 18.)

3.6 Usko

Usko on sisimmässä kehittyvä asia, jonka jokainen kokee omalla tavallaan. Kristillisessä uskossa ihminen ei ole yksin, vaan se liittää hänet kirkon yhteiseen uskoon, jonka perusta on Jeesus Kristus. Jeesuksen kautta Jumala ilmaisee meille rakkautensa ja hyvyytensä. (<http://evl.fi>.)

Jumala on rakastanut maailmaa niin paljon, että antoi ainoan Poikansa, jottei yksikään, joka häneen uskoo, joutuisi kadotukseen, vaan saisi iankaikkisen elämän (Joh. 3: 16).

Vanhan Testamentin mukaan usko liittyy Jumalan tekemään liittoon kansansa kanssa, jolle hän on uskollinen ja kansa kokee sen merkityksen historian eri vaiheissa. Vastaus näihin historiallisiin tekoihin on usko, joka on luottamusta sekä turvautumista liiton Herraan ja samalla kuuliaisuutta hänelle. Ensisijassa usko on siten kollektiivinen asia, ei vain koko Israelin asenne, vaan myös yksilön eli se on monitahoinen todellisuus, jota ei voida kuvata ainoastaan yhdellä sanalla. (Teinonen & Teineonen 2003, 288.)

Suomalaiset kävivät sotaa kristittynä kansana ateistista Neuvostoliittoa vastaan. Talvisodasta tutuksi tulleen lauseen mukaan sotaa käytiin ”kodin, uskonnon ja isänmaan puolesta”, se kertoo myös kansan kristillisistä arvoista, jotka nousevat Raamatusta.

Usko ei ole sielun kyky, eikä rajoitu mihinkään tiettyyn sielunelämän alueeseen. Usko on koko ihmisen kokemus, tila, toiminta ja ratkaisu, vastaus Jumalan ilmoitukseen. Ilmoituksen tavoin on uskokin yliluonnollinen, koska kumpikin saavat alkunsa armosta. (Teinonen 2003, 288.)

Usko on yhteyttä Jumalaan, joka ilmenee vuorovaikutuksena Jumalan kanssa. Tämä on todellisuus, joka voidaan intuitiivisesti kokea, mutta mitä ei voida konkreettisesti nähdä. Jumalan olemassaolosta ihminen voi saada varmuuden rukouksen kautta, uskomalla Jumalan sanaan ja elämällä kuuliaisena hänelle joka päivä. Ihminen huomaa saaneensa vastauksen rukoukseensa esim. saadessaan voimaa kantaa sellaista taakkaa, mikä olisi muuten ollut ylivoimaista. (Giertz 2002, 11.)

Jäin kerran kahdestaan tykille toisen miehen kans, kun muut lähti juomhan. Samalla alkoi tulla pommikoneita ja tuli pommitus, laskin 184 konetta. Tuntu, kun pommit olis pudonnu suoraan päähän, ensin näkee kun kiiltää ja sitten, kun lakkaa näkemästä niin räjähtää. Se toinen kaveri yritti kaivaa ihtiään kallion juureen. Pommituksen loputtua toiset tuli kahtohan miten oli käynyt, kumpikaan ei saanut narmuakaan. Pelekäsin pommituksesa niin, että rukoilin Jumalaa, että säästää henki, kun pääsin siitä yli rukoilin, että säästää sielu. Sen jäläkhen en kuolemaa pelännyt. Muistin mitä äiti oli kuolemasta opettanut. (Sotaveteraani Halsualta s.1924.)

Ihmisillä on myös usein tarve etsiä jotain mikä toisi turvallisuutta elämään. Talouden ja ihmissuhteiden ollessa kunnossa saattaa silti tuntua, että turvallisuus on jollakin tapaa uhattuna. Kuolema on turvallisuudentunteen suurin uhka, joka nähdään kaiken tuhoavana, tyhjäksi tekevänä voimana. Luottamus siihen, minkä varaan viime kädessä elämänsä rakentaa on uskoa elävään Jumalaan. (<http://evl.fi>.)

Joka puolelta tuli tulta, kuin suuri mylly, aina kun tuli hiljaista luuli, että on ainoa hengissä (Sotaveteraani Vetelistä s.1925).

3 NUOREN ELÄMÄ SODAN ARJESSA

4.1 Kuolema ja pelko

Nuoruuden viattomuuden särki sota tuomallaan mukanaan kuoleman ja pelon. Sotatoimialueella palveli sotavuosina lukuisa joukko poikia sekä nuoria tyttöjä Lottina, jotka olivat vielä alaikäisiä. Moni nuori oli lähtenyt sotaan alle 20-vuotiaana. (Näre 2008, 175.)

Lapin sothan mentäessä Tornion Röythän satamaan ei päässy, kun siihen satamaan oli upotettu kaksi laivaa, jotka oli mennyt edeltä. Rannasa kellui ihmisen kappaleita ja hevosia kellui rantavedesä Kun laiva oli saatu satamaan, se purettiin ammuksista. Totisia oltiin, kun lastattiin tilalle 250 ruumista, omia. Meile oli sanottu ettei mitään sotaa saksalaisten kanssa, kunhan peräsä kävelettä. (Sotaveteraani Halsualta s.1924.)

Sodassa kuolema on arkipäivää, jolloin on varauduttava myös omiin tappioihin, kaatuneisiin sekä haavoittuneisiin. Sotilas voi kuolla rintamalla hyökkäyksessä, partiossa tarkka-ampujan luodista, erilaisissa onnettomuuksissa tai sairastua vakavasti rintamaoloissa. Kuolema saattoi tulla vasta pitkänkin ajan kuluttua, esimerkiksi sairaalassa. (Kempainen 2006, 61).

Kiimingin koulu oli kenttäsairaala johon minut vietiin. Viereinen poika oli mennyt miinaan, jalat ja kädet pois ja naama yhtä vaahtoa. Poika huusi ja kiroili koko yön, että ottakaa roskat pois silmistä! Aamulla oli jättänyt tämän maan. Ajattelin, että minun osani oli hyvä. (Sotaveteraani Vetelistä, s. 1925.)

Heikki Nykänen kirjoittaa kirjassaan, Sissisotaa, eräästä tehtävästä Alakuittijärvellä, joka oli tukikohdan tuhoaminen talvikelillä. Ennen hyökkäystä tiedusteltiin kohde, reitit ja sovittiin kokoontumispaikat. Tiedusteluretkellä ryhmä havaitsi, että salmi on kylän kohdalta sula, joka johtui voimakkaasta virrasta. Käskyjen annossa painotettiin voimakasta virtaa, sulaa vettä kylän länsirannalla, jonne kellään ei tulisi olla asiaa. Hyökkäyksen jälkeen kokoontumispaikalla huomattiin kolmen miehen puuttuvan. Pian tuli yksi hiihtäjä, joka sanoi kaverin hiihtäneen sulaan ja hukkuneen. Pian tuli kolmas, joka oli hieman myöhästynyt lähdöstä. (Nykänen 1983, 101 - 106.) Hukkuneen hyväksi ei siinä tilanteessa ollut tehtävissä mitään.

Kuoleman kohdatessa nousee esille uskonnon ja kuoleman tiivis suhde. Uskonnollisuutta haluttiin korostaa luonnollisesti sotilaan kaatumisen yhteydessä. Uskonnollisuus voitiin yksittäisen sotilaan kohdalla nähdä lohduttavana asiana, koska kuolema sodassa yleensä oli väkivaltainen sekä tuskallinen. Uskonnon tuoman rauhan ajateltiin kuoleman edessä lieventävän pelkoa ja ahdistusta. (Kemppainen 2006, 249.)

Semmosta ei olekaan kuka ei siinä tilanteessa pelekää. Kädetkin vapisi, kun piti konepistoolia käsissä, silloin kun venäläiset huusi uraata ja hiippalakkia näkyi edessä kuin kauraa. Kyllä siinä apua pyydettiin Ylhäältä ja rukoihin. (Sotaveteraani Vetelistä s.1925.)

Miehille on vaikeaa puhua pelosta tai uskostaan tavallisissa oloissa eikä niistä sodassakaan yleisesti puhuttu. Pappien tärkeä tehtävä olikin keskustelut miesten kanssa rintamalla. Pappien kirjoittamissa rintamakuvauksissa keskeisiksi aiheiksi keskusteluissa nousivat Jumalan varjelus, rukous ja kuoleman pelko. Jumalan varjelus oli niistä yleisin ja sen myönsivät nekin miehet, jotka eivät yleensä tämänkaltaisiin keskustelutilanteisiin osallistuneet. Yleensä varjeluksesta puhuttiin ”läheltä piti” -tilanteessa. Moni rukoili

kuoleman hädässä anteeksiantamusta ja se oli sodassa yleisin jumalanpalveluksen muoto. (Kansanaho 1991, 55.)

Tali-Ihantala taistelussa voi vain ihmetellä miten siitä selvisi. Marssittiin suoraan etulinjaan Syväriltä, olin niin väsynyt, että nukahdin sinne poteroon. Aamulla alkoi kranaattituli. Kranaatti hajotti konekiväärin siitä poteron reunalta ja leipälaukku meni rikki. Ei onneksi tippunut kranaatti siihen kuoppaan. Juoksin siinä kranaatti sateessa vartiomiehen luo, kun osa miehistä alkoi vetäytyä. Joku varjellus siinä oli, kun ei sirpalekaan osunut. Kaustislaiseen tuli täysosuma, ei jäänyt mitään jäljelle. Kaatui ja haavoittui monta siinä, kun ryssä oikein hyökkäsi. (Sotaveteraani Himangalta s. 1922.)

Jälestä päin on pelottanut miten sitä on selvinnyt, kun on kävellyt etummaisena tunnustelijana hyökkäyksessä ainoana turvana konepistooli ja vihollinen voi olla missä tahansa ja ampua. Ei sitä osannut samalla tavalla peliätä silloin. Yöllä joskus pelkää, herää ja kaikki pelot ja kokemukset tulee niin totena mieleen varsinkin näin vanhana. (Sotaveteraani Halsualta s.1920.)

4.2 Tappaminen – älä tapa

Käskyssä ”älä tapa” voidaan nähdä usko siihen, että ihmisten elämää haluaa suojella Jumala itse. Se joka tappaa toisen aiheetta, rikkoo Jumalaa ja ihmisyyttä vastaan. Ihmiset ovat keskenään veljiä ja sisaria, joten jokainen murha on ihmiskunnan ensimmäisen rikoksen – veljesmurhan – toisinto. Erittäin raskaaksi rikokseksi tappamisen tekee se, että silloin kajotaan Jumalan itsensä oikeuksiin. Ihmisen Jumala loi omaksi kuvakseen ja hänen käsissään on ihmisen päivien määrä. Riistäessään toiselta hengen tappaja ottaa Jumalan valtuudet itselleen. (Kuula 2004, 97.)

Suomen puolustamista koskevan etiikan keskeinen piirre on luonnollisen lain rakkauden käsky: oman kansan jäseniä tulee puolustaa väistämättömässä

tilanteessa myös aseellisesti. Sen lähtökohtana on kansakunnan elämän turvaaminen, jolloin puolustussotaa ei tule tulkita viidennen käskyn - älä taparikkomiseksi. Suomen puolustamisessa on tukeuduttu vanhoihin, oikeudenmukaisen sodan, periaatteisiin. Tunnettuja oikeudenmukaisen sodan ehtojen kehittäjiä olivat Augustinus, Tuomas Akvinolainen sekä Martti Luther. Näihin ehtoihin ovat vuosisatoja tukeutuneet suuret kristilliset kirkot, kuten luterilaiset kirkot. (Laulaja 1994, 211.)

Sotaan tulee olla oikeutettu syy, kun rauhanomaiset keinot eivät ole tuottaneet tulosta. Puolustautuminen väistämättömän hyökkäyksen edessä, kansakunnan itsenäisyyden tai muiden elintärkeiden arvojen ollessa vaakalaudalla katsotaan syiksi, jotka täyttävät oikeudenmukaisen sodan ehdot. Tähän ehtoon Luther liitti vielä sen, että sota ei käydä kirkon johdolla eikä uskontoa tule puolustaa aseina. (Laulaja 1994, 211.)

Augustinuksen mukaan sota on oikeutettu silloin, jos valtion puolustaminen on sodan tavoitteena, hyökkäyksen torjuminen tai rauhan palauttaminen. Hän korosti, että vaikka on olemassa oikeutettuja sotia, tappaminen oli nähtävä syntinä. Päämääränä sodassa tulee olla aina rauhan saavuttaminen ja sodan tulee olla viimeinen keino rauhan saavuttamiseksi. Oikeutetussa sodassa sotilaat ovat Augustinuksen mukaan lainpalvelijoita. (Puolustusvoimat.)

Lapin sodassa tuli lokakuussa kuusi konekiväärin luotia läpi rinnasta ja käsivarresta. Haavoituin vaikeissa olosuhteissa. Olin ryhmänjohtaja ja miehet olivat saman ikäisiä. Sodassa annettu käsky täytetään. Niin kuin luutnantti sanoi minulle; tämä on hullu käsky, mutta mennään varovasti. Käsky oli ylittää aava suo. Hetkeä myöhemmin luutnantti huusi, että minuun sattui. Huusin takaisin, että sattuiiko pahasti? Ja sattui. Käsikin oli irti poikki. Luutnantti sanoi, että vie joukkue perille, mutta varovasti. En saanut vietyä, haavoituin silloin. Siellä suolla kaatui illalla ja yöllä 40 poikaa,

Vetelistä, Halsualta, Kaustiselta...kaikki 1925 syntyneitä.
(Sotaveteraani Vetelistä s.1925.)

Augustinuksen oppia oikeutetusta sodasta kehitti Tuomas Akvinolainen. Hänen mukaansa valtio käy sotaa, ei sen kansalaiset. Sota ei saa olla hyökkäyssotaa vaan sen tulee olla puolustussotaa. Akvinolaisen mukaan sodalla oli oltava oikea tarkoitus, kuten hyvän edistäminen ja pahan torjuminen. Hän näki ristiretkien arveluttavan puolen, mutta hän piti oikeutettuna uskonharjoituksen puolustamista asein. Ihmisen luonnollisena ominaisuutena Akvinolainen piti ihmisen rakkautta isänmaataan kohtaan.
(Puolustusvoimat.)

Sodassa sotilaalla ei ole kuin kaksi vaihtoehtoa: tapa tai tule tapetuksi (Sotaveteraani Vetelistä s.1925).

Martti Lutherin kahden regimentin oppi kehittyi 1500-luvulla. Opin mukaan kansalainen kuuluu maallisen ja taivaallisen valtakunnan piiriin samanaikaisesti. Väkivallalla yksittäinen henkilö ei voi hakea oikeutta, mutta yhteiskunnan jäsenenä hänen on tarvittaessa puolustettava maataan asein. Lutherin mukaan sotilaan tulee itse arvioida osallistuuko sodankäyntiin.
(Puolustusvoimat.)

Augsburgin tunnustus kuuluu luterilaisiin tunnustuskirjoihin, jonka mukaan kristityt ovat velvolliset kuuliaisuuteen esivallalle. He voivat syntiin syyllistymättä käydä oikeutettuja sotia sekä asepalveluksen. Luterilaisessa teologiassa oikeutettua puolustautumista on pidetty lähimmäisenrakkauden yhteiskunnallisena sovellutuksena. Kristityn on ajateltava kansalaisena lähimmäisen sekä yhteisön etua. (Puolustusvoimat.)

Minä lupaan ja vakuutan kaikkivaltiaan ja kaikkietävän Jumalan edessä olevani Suomen valtakunnan luotettava ja uskollinen kansalainen. Tahdon palvella maatani rehellisesti sekä parhaan kykyni mukaan etsiä ja edistää sen hyötyä ja parasta.

Minä tahdon kaikkialla ja kaikissa tilanteissa, rauhan ja sodan aikana puolustaa isänmaani koskemattomuutta, sen laillista yhteiskuntajärjestystä sekä valtakunnan laillista esivaltaa. Jos havaitsen tai saan tietää jotakin olevan tekeillä laillisen esivallan kukistamiseksi tahi maan yhteiskuntajärjestyksen kumoamiseksi, tahdon sen viipymättä viranomaisille ilmoittaa.

Joukkoa, johon kuulun, sekä paikkaani siinä, en jätä missään tilanteessa, vaan niin kauan kuin minussa voimia on, suoritan saamani tehtävän loppuun.

Lupaan käyttäytyä kunnollisesti ja miehekkäästi, totella esimiehiäni, noudattaa lakeja ja asetuksia sekä säilyttää hyvin minulle uskotut palvelussalaisuudet. Tahdon myös asetovereitani kohtaan olla suora ja auttavainen. Milloinkaan en sukulaisuuden, ystävyuden, kateuden, vihan tai pelon vuoksi enkä myöskään lahjain tahi muun syyn tähden toimi vastoin palvelusvelvollisuuttani.

Jos minut asetetaan esimiesasemaan, tahdon olla alaisiani kohtaan oikeudenmukainen, pitää huolta heidän hyvinvoinnistaan, hankkia tietoja heidän toiveistaan, olla heidän neuvonantajanaan ja ohjaajanaan sekä omasta puolestani pyrkiä olemaan heille hyvänä ja kannustavana esimerkkinä.

Kaiken tämän minä tahdon kunniani ja omantuntoni mukaan täyttää. (Sotilasvala.)

Jatkosodan sytyttyä antoivat kirkon piispat julkilausuman. Julkilausumassa sanottiin, että Jumala on antanut meille tehtävän puolustaa kaikin voimin hänen meille lahjoittamaa synnyinmaatamme, kristillistä uskoa sekä vapauttamme, niin että voisimme jättää sen perintönä tuleville sukupolville. Julkilausumassa sanottiin myös, että suomen kansaa elähdyttää tietoisuus, että me taas tässä uudessa sodassa puolustamme koko kristikunnan pyhintä uskoa sekä sille rakennettua länsimaista sivistystä. (Kansanaho 1991, 158.)

4.1 Uskonelämänhoitaminen

Talvisodan puhjettua pappien pyrkimys oli noudattaa mahdollisimman paljon perinteisiä sotilassielunhoidon muotoja. Onnistumiseen vaikuttivat ratkaisevasti olosuhteet ja työmuotoja oli pakko soveltaa tilanteen mukaan. Sotilassielunhoitoon vaikuttivat olennaisesti yksikön koostumus, sijoitus sekä tehtävä. Mitä liikkuvampia joukot olivat, sitä enemmän papit joutuivat tarkistamaan toimintaansa. Sota ei ollut kaikkialla samanlaista. Jumalanpalvelukset muuttuivat olojen pakosta etenkin rintamajoukoissa lyhyiksi hartaushetkiksi. Liikkuvissa joukoissa kokoontuminen tuotti suuriakin vaikeuksia, mutta pappi saattoi muuten käydä miesten kanssa keskusteluja. (Kansanaho 1991, 46 - 47.)

Sielunhoidollisen luonteen keskustelut saivat erityisesti silloin, kun keskusteltiin haavoittuneen kanssa. Joukkosidontapaikoilla haavoittuneella oli mahdollisuus keskusteluun, siellä jaettiin ehtoollista sekä pappi avusti kirjoittamaan kotiin. Joukkosidontapaikka oli myös monelle se viimeinen paikka kuoleman kohdatessa. (Kansanaho 1991, 56 – 57.)

Asemasodan aikana voitiin sielunhoitotyössä siirtyä suunnitelmallisiin ja säännöllisiin muotoihin sekä samalla avautui mahdollisuus toiminnan kehittämiseksi (Kansanaho 1991, 257). Asemasodan pitkittyttyä alkoi ilmetä miesten keskuudessa sotaväsymystä, joka sitten ilmeni pahimmillaan kurittomuutena, tehtävistä kieltäytymisenä sekä alkoholin käytön lisääntymisenä. Mielialakriisin voittamiseksi tarvittiin tervehenkistä valistustoimintaa sielunhoitotyön lisäksi. (Kansanaho 1991, 260.)

Asemasodan aikana ehtoollistilaisuudet määrällisesti vähenivät, mutta siitä huolimatta osanottajien luvut pysyivät melko korkeina. Hyvänä asiana

pidettiin ehtoollisen muuttumista enemmän henkilökohtaiseksi. Kaikkien osallistuminen jumalanpalvelukseen oli luonnollista, vaikka jotkut sen tulkitsivatkin pakollisena, uskonnolliset tilaisuudet olivat periaatteessa vapaaehtoisia. Tärkeäksi osaksi muodostuivat myös sotilaspappien järjestämät illanvietot sekä kokoukset yhdessä sotilaskotien ja lottakanttiinien kanssa. (Kansanaho 1991, 276 – 277.)

Pataljoonassa oli sotilaspastori, joka kierteli korsuissa pitämässä hartauksia sitten kesällä 1942 Homorovitsassa. Pastori oli Pyhäjoelta. Olin pastorin mukana pitämässä hartauksia korsuissa. Pojat aina hiljenty kuuntelemaan. (Sotaveteraani Himangalta s. 1922.)

Suurhyökkäyksen alettua vetäytymistäistelujen ajalta sotilaspappien toimintakertomukset ovat niukat. Papit osallistuivat muiden mukana taisteluihin. Olosuhteista johtuen säännöllistä toimintaa oli mahdotonta järjestää. Hartauteen saattoi olla harvoin mahdollisuus pienen porukan kesken. Sotilaspappien pääasialliseksi tehtäväksi muodostui kaatuneiden evakuointi, joka sekin oli vaikeaa vihollisen ylivoimaisen hyökkäyksen alla. (Kansanaho 1991, 365.)

Lapin sodassa hartaustilaisuudet oli pidettävä teltoissa tai ulkona maastossa, joka rajoitti niiden pitoa varsinkin talven tultua. Sotilaskoteja ja sairaaloita oli harvassa, mutta mahdollisuuksien mukaan papit koettivat vieraila niissä. Saksalaisia vastaan taistelu oli vastenmielistä ja olosuhteiden lisäksi ankeutta lisäsi se, että rakennukset oli hävitetty ja tiet miinoitettu. Sotaan löi oman leimansa nuoren ikäluokan jättäminen rintamalle, kun reserviläisjoukot kotiutettiin, sen vuoksi sotaa kutsuttiinkin ”lasten ristiretkeksi”. Hartauspuheiden pitäminen oli papeille näissä oloissa liki mahdotonta. (Kansanaho 1991, 389, 392.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuksen tausta ja tarkoitus

Olen ollut nuoresta asti kiinnostunut Suomen sodista ja historiasta. Talvisota, jatkosota ja Lapinsota nousivat itselleni päällimmäisiksi kiinnostuksen kohteiksi siinä vaiheessa, kun aloin tutkia omien isoisien sotahistoriaa. Tutkiessani heidän henkilökohtaista sotatietään löysin paljon itseäni kiinnostavia aiheita ja mielenkiintoisia henkilöhistorioita.

Opinnäytetyön aiheen valinta tuli ajankohtaiseksi toisena opiskelu vuoteni ja itselleni oli aika selvää, että haluan tehdä tutkimuksen sota-aikaan liittyen. Itseäni on kiinnostanut hyvin paljon yksittäisten ihmisten kokemukset ja selviytyminen sodassa. Sodasta on kirjoitettu paljon yleisteoksia, elämänkertoja, muistelmia ja on tehty monenlaisia tutkimuksia. Itse haluan tutkia miten sota vaikutti nuorten miesten henkilökohtaiseen uskoon.

Kohderyhmänäni tutkimuksessani ovat Keski-Pohjanmaan miehet, jotka lähtivät nuorina poikina sotaan. Tarkoitukseni on tutkia, miten he kokivat sotaan lähdön, mikä merkitys sodalla oli heidän uskolleen ja kuinka henkilökohtainen asia usko oli korsuissa. Käsittelen tutkimuksessani kirkon merkitystä sota-aikana, uskon elämän hoitamista rintamalla sekä sodan arjen vaikutusta sotilaan uskoon. Tavoitteenani on selvittää nimenomaan sodan kokemusten vaikutuksia uskoon.

5.2 Tutkimusaineiston hankinnasta tutkimuksen toteutukseen

Lähtökohta tutkimukseni aineistonhankinnassa on ollut löytää tarkoituksen mukaista lähdekirjallisuutta. Lähdekirjallisuuden löytäminen on osoittautunut haasteelliseksi. Sodasta ja sota-ajasta on kirjoitettu paljon, mutta lukemistani kirjoista ja artikkeleista on ollut vaikeaa löytää perusteluja tukemaan näkökulmaani sodan merkityksestä nuoren miehen uskoon. Aineistoa kerätessäni olen joutunut turvautumaan usean kirjaston antiin sekä kalastelemaan vinkkejä alan asiantuntijoilta, kuten pääesikunnan kenttärovastilta ja sotilaspapilta. Aineistoa läpikäydessäni olen paljon joutunut kysymään itseltäni, mikä painoarvo teoksella on oman tutkimukseni kannalta? Näin ollen työpöydälle kasautuva aineisto on valikoitunut tutkimukseeni sopivaksi. (Hakala 2004, 87.)

Tärkein suunnanantaja tutkimuksessani on tietenkin työn aihe, mutta oman suuntansa antaa myös käytettävissä oleva materiaali (Hakala 2004, 115). Tutkimukseni kannalta haastattelu on menetelmänä paras, ottaen aiheen huomioon sekä haastateltavien iän. Idea haastattelussa on selkeä ja tehokas, kuten haluttaessa tietää miten sota on vaikuttanut nuoren miehen uskoon, niin kysytään henkilöltä jolla on kokemusta asiasta. Aiheen huomioon ottaen joissakin tilanteissa ei voi asiaa tiedustella suoraan, jolloin on tehtävä päätelmät erilaisten merkkien ja johtolankojen perusteella asiantilasta. (Eskola & Vastamäki 2007, 25). Tutkimuksessani on ollut tärkeää työn suunnittelu, aikataulutus, tiedon keruu sekä käsittely. Haastattelujen tekeminen ja purkaminen ovat aikaa vievää työtä. (Hakala 2004, 115.)

Tutkimus on tyyliältään kvalitatiivinen eli laadullinen, jonka ensisijaisena tavoitteena on tutkimuksen kohteena olevien mielihien omien kokemusten esille nostaminen (Hakala 2007, 19). Tutkimus kuvaa sota-ajan todellista elämää ja

arkea sen kokoneiden miesten silmin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tarkoitus tarkastella kokemuksia sodasta kokonaisvaltaisesti. Pyrkimyksenä tutkimuksessani on löytää tai paljastaa tosiasioita sen sijaan että pyrkisin todentamaan jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2005, 151 – 152.)

Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillistä on suosia ihmistä tiedon hankinnan instrumenttina, tällöin tutkija voi luottaa omiin havaintoihinsa sekä keskusteluihin tutkittaviensa kanssa kuin esim. mittausvälineillä hankittuun tietoon. Pyrkimyksenä tutkimuksessa on paljastaa odottamattomia seikkoja suosimalla metodeja joissa tutkittavien näkökulmat ja äänet pääsevät esille. Itse päädyin tutkimuksen empiirisessä osassa teemahaastatteluun, jonka kohderyhmän valitsin tarkoituksenmukaisesti. Tutkimuksen edetessä tutkimussuunnitelma elää ja muotoutuu olosuhteiden mukaan. Aineistoa tulkitaan tapauskohtaisesti ja sen ainutlaatuisuus huomioiden. (Hirsjärvi 2005, 155.)

Keväällä 2008 otin yhteyttä mm. keskipohjanmaalaisiin veteraaniyhdistyksiin ja muihin yhdyshenkilöihin, joiden kautta kartoitin mahdollisia haastateltavia. Huomioon ottaen tutkimukseni aiheen henkilökohtaisuuden, katsoin viisaammaksi kartoittaa tilannetta ja lähestyä kohderyhmääni juuri yhdyshenkilöiden kautta. Ensimmäiset haastattelut tehtiin toukokuussa 2008 ja viimeiset lokakuussa 2008.

5.3 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä

Tiedonkeruumuotona haastattelu on käytetyimpiä, koska se on menetelmänä joustava ja sopii useisiin tutkimustarkoituksiin. Vuorovaikutus tutkittavan kanssa mahdollistaa tutkijan ohjata tilanteessa tiedonkeruuta ja saada samalla esiin motiiveja, jotka esiintyvät vastausten taustalla. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34.)

Tutkimustilanteessa haastateltava on subjekti, hän voi tuoda esiin itseään koskevia asioita vapaasti ja varsin laajasti, joka mahdollistaa tutkijan sijoittaa tulos laajempaan kontekstiin. Tutkimuksessa on kyse vähän kartoitetusta, vaikeasta aiheesta, jolloin haastattelutilanne mahdollistaa myös tarkentavien lisäkysymysten esittämisen. Haastattelu mahdollistaa selventää saatuja vastauksia ja syventää saatuja tietoja. (Hirsjärvi 2005, 194.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastattelu on sopiva menetelmä, koska se mahdollistaa haastateltavan ajatusten, kokemusten ja tunteiden välittämisen (Hirsjärvi 2000, 41). Haastattelutyypinä olen käyttänyt teemahaastattelua eli kohdennettua haastattelua, joka perustuu siihen, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen. Teemahaastattelussa kysymykset ovat haastateltaville samat ja vastaukset eivät ole sidoksissa tiettyihin vaihtoehtoihin vaan jokainen vastaa omin sanoin. (Hirsjärvi 2000, 47.)

Haastattelussa on mahdollista edetä tilanteen mukaan sekä vaikuttaa käsiteltävien kysymysten järjestykseen. Haastattelussa on tärkeää lukea tilannetta kokonaisuutena, huomioon ottaen haastateltavan ilmeet ja eleet, koska tutkimuksessani käsitellään henkilökohtaista aihetta.

5.4 Tutkimusaineiston analysointi ja luotettavuus

Tutkimusaineiston analysointi kvalitatiivisessa tutkimuksessa tapahtuu pitkien matkain. Aineisto on kerätty useissa eri vaiheissa sekä eri menetelmin, kuten haastatteluin ja havainnoiden, joten analysointi tapahtuu osittain samanaikaisesti kuin aineiston kerääminen. (Hirsjärvi 2005, 211.)

Tutkimukseni luotettavuutta mittaa käsite validius, ottaen huomioon tutkimuksen kvalitatiivinen luonne. Tämä tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata täsmälleen sitä, mitä on aiottukin mitata. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa validius merkitsee sitä, että kuvaus ja siihen liittyvät selitykset sekä tulkinnot sopivat yhteen eli sopiiko selitys kuvaukseen tai toisin sanoen onko selitys luotettava? (Hirsjärvi 2005, 217.)

Haastatteluja luettaessa on syytä ottaa huomioon, että miesten kertomukset ovat tarinoita vanhoista ajoista, jotka on kerrottu tässä ajassa. Kerrontaan vaikuttavat muisti ja muut inhimilliset tekijät, kuten tunteet. Omaehtoisen kokemuksen sekä tunteeseen perustuva kerronta on kuitenkin vahvaa, jota esimerkiksi Kujala pitää väitöskirjassaan Sodan pojat yleisesti arkielämän historiana Suomesta. (Kujala 2003, 96.)

Tutkimuksella ei pyritä esittämään ehdottomia väitteitä sodan kokeneiden uskonelämästä. Kuitenkin pyritään löytämään mahdollisia yhteneväisyyksiä millä asioilla oli merkitystä henkilökohtaiseen uskoon.

5.5 Eettinen työtapa tutkimuksessa

Tutkimusaiheen valinta on jo eettinen ratkaisu. Aihetta valitessa kysytään usein tulisiko valita helppo aihe, jolla ei ole niin suurta merkitystä vai aihe joka vaatii laajempaa pohtimista? Lisäksi voidaan kysyä, miten haluan tuoda esiin aiheen yhteiskunnallisen merkittävyyden? Kaikessa ihmiseen kohdistuvassa tutkimustyössä on otettava huomioon humanin ja kunnioittavan kohtelun lähtökohdat kokonaisuudessaan. (Hirsjärvi 2005, 26.)

Eettiset kysymykset nousevat esille tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Suunnittelussa on otettava huomioon haastateltavien henkilöiden suostumus ja taata heille luottamuksellisuus. Haastattelutilanteessa ja litteroinnissa on syytä kiinnittää huomiota luottamuksellisuuteen, kuten kuinka tarkasti kirjataan haastateltavien suulliset lausunnot. Eettinen velvollisuus tutkijalla on esittää tietoa, joka on todennettua ja niin varmaa kuin mahdollista. (Hirsjärvi 2000, 20.)

Tutkimuksessani olen selventänyt haastateltavalle heti alkuun, että nimiä ei mainita tutkimuksen missään vaiheessa. Kaikki haastatteluaineisto on ainoastaan minun omassa käytössäni ja käytän lainauksia tekstissäni haastateltavan suostumuksella. Jokaisen haastateltavan kohdalla on todettu, että jokainen puhuu niistä asioista mistä haluaa ja mitä saan tutkimuksessani käyttää.

Haastatteluja tehdessäni ja puhuttaessa luottamuksellisuudesta on ollut selvästi havaittavissa kuinka olennainen osa se on toisen ihmisen kunnioittamista. Haastattelua tehtäessä onkin tärkeää kunnioittaa toista ihmistä sekä olla kohtelias.

6 TUTKIMUSTULOS

6.1 Haastateltujen taustatiedot

Haastattelin sodassa olleita keski-pohjanmaalaisia miehiä. Otin kaikkiin haastateltaviin yhteyttä jonkun muun kautta kuin suoraan itse kysymällä. Koin helpommaksi lähestyä haastateltavia näin, koska tutkimukseni aihe on henkilökohtainen sekä sotakokemusten muistelu saattaa olla liian kipeä asia toisille veteraaneille.

Haastateltavat ovat syntyneet 1919 - 1925. Sotaan lähtiessään he kaikki olivat alle 20-vuotiaita. Haastatelluista nuorin oli rintamalle mennessään 17-vuotias. Tässä tulee kuitenkin tärkeä ero, missä vaiheessa sotaa kukin meni rintamalle ja sotatiet poikkeavat huomattavasti toisistaan.

Kaikki haastateltavat olivat päätyneet rintamalle kutsuntojen kautta ja asepalveluksen jälkeen. Jokainen haastatelluista oli toiminut eri tehtävissä sodan aikana ja jokainen oli ehtinyt olla useammassakin tehtävässä. Haastateltavat olivat sen verran nuoria, että heistä oli ainoastaan yksi ollut mukana talvisodassa. Haastateltavista kaikki olivat mukana jatkosodassa, sen eri vaiheissa iästä riippuen. Nuoremmat menivät rintamalle asemasodan jälkeen ennen suurhyökkäystä ja he jatkoivat myös Lapin sotaan. Vanhemmista miehistä osa ehti olla mukana jatkosodan alusta asti.

6.2 Haastattelukysymykset

Haastattelu kysymyksiä oli yhteensä kymmenen, jonka perusteella tutkimustulos syntyi. Haastattelut alkoivat perustietojen kartoituksella, kuten haastateltavan syntymäaika, missä sodan vaiheessa hän meni rintamalle ja miten sinne päätyi eli vapaaehtoisena vai kutsuntojen kautta. Tässä vaiheessa käytiin läpi myös millaista oli lähteä kotoa asepalvelukseen ja sieltä siirtyä rintamalle. Ensimmäinen sijoituspaikka rintamalla on ollut merkittävä.

Haastattelussa edettiin keskustelemalla jolloin oli helppoa keskustelun edetessä kysyä suhdetta kirkkoon ja sen toimintaan ennen sotaa ja sodan aikana. Keskustelussa edettiin jokaisen haastateltavan kanssa hänen sotatientsä mukaisesti. Oli luontevaa kysyä tarvetta hartauksiin, sielunhoitoon ja jumalanpalveluksiin, kun puhuttiin taisteluun lähdestä, kuten myös ehtoollisen mahdollisuudesta.

Kysymykset pappien työstä ja näkyvyydestä oli hyvä esittää, kun puhuttiin esimerkiksi pitemmistä paikalla olojaksoista. Haastateltavat toivat edes sodan kiivaimmat taistelut ja omat henkilökohtaiset kokemuksensa niistä. Pelosta, kuolemasta ja tappamisesta puhuttaessa nousee väistämättä kysymys mihin siinä on voinut turvautua, mikä merkitys rukouksella oli.

Lopuksi olikin hyvä kysyä mikä haastateltavan oma suhde hengelliseen elämään oli rintamalla. Kokiko haastateltava, että sodalla olisi ollut vaikutusta hänen uskoonsa ja miten sota on vaikuttanut mahdollisesti hänen uskoonsa jälkikäteen.

Haastattelut olivat erittäin antoisia ja ainutlaatuisia. Yhteen haastatteluun meni aikaa noin puolitoista tuntia.

6.2.1 Uskon merkitys haastateltavan elämässä ennen sotaa

Haastatelluista kaikki olivat kasvaneet kristityssä kodissa ja saaneet sitä kautta kristillisen kotikasvatuksen. Nuoruuden vaikutus näkyi siinä, että haastateltavat eivät olleet aktiivisia kirkossa kävijöitä, mutta he olivat aktiivisesti kiinni jo työelämässä. Haastateltavat olivat paria poikkeusta lukuun ottamatta poikamiehiä sotaan lähdön kynnyksellä.

Sotaan lähdön koittaessa perheen uskonnollisuudella oli iso merkitys. Kotoa sotaan lähtevä poika evästettiin sotatielle rukoilemalla varjelusta sekä häntä muistutettiin turvautumaan Jumalaan.

Äiti ja isä olivat saattamassa minua sotaretkelle. Äiti sanoi, että pidä ittes miehenä niin kuin tähänkin asti. Isä antoi Uudentestamentin, joka mahtui asetakin rintataskuun ja sanoi, että tässä on turva sinulle. Se oli koko sodan ajan vasemmassa rintataskussa koko sodan ajan. (Sotaveteraani Vetelistä s.1925.)

Isä ja äiti olivat Herran sanaa kuulevia ihmisiä. Usko oli jo kotoa perittyä. (Sotaveteraani Toholammilta s.1923.)

6.2.2 Sodan merkitys haastateltavan uskoon

Sodan todellisuus, raakuus ja kovuus yllättivät monen nuoren sotilaan. Helpommalla pääsivät ne, jotka asepalveluksen jälkeen, ennen tositoimia siirrettiin vahvistusjoukoiksi tai reserviin etulinjan taakse. Siinä he ehtivät hieman totutella rintamaoloihin, telttä tai korsumajoitukseen, ruokaan, säähän ja maastoon, haavoittuneisiin sekä kaatuneisiin. Nuorempi ikäpolvi joutui suoraan sotaan, etulinjaan, täydennyksenä sekä pahimpaan aikaan asemasodan jälkeen. He eivät ehtineet totutella olosuhteisiin vaan heidät ohjattiin suoraan taisteluun.

Sodan ankaruus sai miehet ennemmin tai myöhemmin sodan aikana miettimään omaa uskoaan. Jokaisella haastateltavalla oli se oma tilanteessa joka oli ollut uskon kannalta ratkaiseva. Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kaikki muut kokivat sodalla olleen suuri merkitys henkilökohtaiselle uskollen. Haastatteluissa kävi ilmi, että sodan kauhunhetkinä ei ole oikein muuta turvaa kuin turvautua Jumalaan ja rukoilla pelastusta. Ase koettiin heikoksi turvaksi, mutta rukouksen koettiin olevan vahva apu pelkoon ja ahdistukseen ylivoimaisessa tilanteessa.

Pian rintamalle saapumiseni jälkeen ensimmäinen tuttu poika kaatui, joka oli itselleni kova paikka. Se oli myös itselleni sellainen hengellinen herätys, voin sanoa, että silloin Jumala puhutteli minua. Minä sain purkaa asiani yhdelle uskovaiselle miehelle. Äiti kuoli, kun olin kymmenen ja isä, kun olin 16. Olin sellanen orpopoika ja maailman riennot oli ollut mielessä ja ne painoi. Piti tehdä parannus, nuoruuden synnit vaivasivat mielessä. (Sotaveteraani Himangalta s. 1922.)

6.2.3 Sotilaspappien toiminnan merkitys haastateltavan uskoon

Sotilaspappien toiminnan merkityksellisyys jakautui sinänsä kahteen osaan, koska iso vaikutus asiaan oli missä vaiheessa haastateltava oli mennyt rintamalle. Sodan loppuvaihe, joka oli liikkuvaa venäläisten aloitettua suurhyökkäyksen, niin kenelläkään haastatelluista ei ole juuri mitään muistikuvaa sotilaspappien toiminasta. Sotilaspappien toiminta keskittyi pääsääntöisesti haavoittuneiden keskuuteen sekä kaatuneiden evakuoimiseen.

Ennen asemasotaa ja sen aikana sodassa olleet muistavat sotilaspappien kierrelleen joskus, kuten jouluna, korsuissa pitämässä hartauksia ja juttelemassa, se koettiin tärkeänä ja uskoa vahvistavana asiana. Tärkein merkitys oli kenttähartaudella ennen taisteluun lähtöä jos sellainen ehdittiin pitää. Siihen osallistuivat kaikki ja kaikilla oli tieto siitä, että on niitä jotka eivät sieltä elävinä palaa. Eniten pappien työ muistettiin rintamalla vietetyistä jouluista. Jouluhartaudet sekä joulunajan virret ovat jääneet monelle mieleen. Joulukuukaudet on kristityille tärkeää aikaa ja niin se oli myös rintamalla.

Ne jotka haastatelluista olivat haavoittuneet sodassa, kokivat myös, että sotasaairaaloissa sotilaspappien työ oli merkittävää. Haastattelujen pohjalta saa käsityksen, että sotilaspappeja olisi rintamajoukoissa tarvittu enemmänkin, koska työ kuitenkin painottui haavoittuneiden ja kaatuneiden pariin. Haastattelujen perusteella pappien määrä oli yksi pappi pataljoonaa kohden. Sotilaspappien työtä ei missään vaiheessa väheksytty tai pidetty turhana vaan päinvastoin, mutta näiden haastattelujen perusteella sotilaspappien työ oli vähäistä, joten sen merkitys jäi siinä mielessä vähäiseksi sotilaan henkilökohtaisen uskon kannalta.

6.2.4 Muuttuiko uskon merkitys sodan jälkeen

Analysoitaessa haastateltujen vastauksia, muuttuiko uskon merkitys sodan jälkeen, on huomattavissa, että ne jakautuivat selkeästi kahteen kategoriaan. Puolet haastatelluista oli sitä mieltä, että sodan vaikutus uskoon tapahtui sodan aikana ja on pysynyt samana. Toinen puoli vastasi, että sodalla oli merkitystä uskoon jo sota aikana, mutta sotakokemusten perusteella sota on vaikuttanut vahvistavasti uskoon myös jälkikäteen. Tälle perusteena ovat kovat kokemukset ja niistä selviytyminen.

Olen lapsesta asti kasvanut uskovaisessa kodissa. Kodin kasvatusta ja opit ovat kantaneet läpi elämän. (Sotaveteraani Vetelistä s. 1925.)

Haastateltavien yhteinen ominaisuus oli kristillinen kotikasvatus. Oli havaittavissa, että toisille nousi vahvasti sodassa esiin kristilliset opit ja niiden merkitys, toisilla ne taas pysyivät siinä samalla tavalla kuin ennen sotaa ja samalla tapaa sodan jälkeen. Eli toisin sanoen osa koki sodassa ikään kuin uskonnollisen herätyksen tai sen jälkeen ja toiset pysyivät ”peruskristittyinä” sodan siihen erikoisemmin vaikuttamatta. Keskusteluista oli huomattavissa, että esimerkiksi uskonelämänhoitamiseen vaikutti haastateltavien nuoruus. Sodan jälkeen tehtiin lujasti töitä ja perustettiin perhe. Moni sanoikin, että vasta nyt vanhempana on ollut toisenlainen mahdollisuus hoitaa uskoaan ja sen vuoksi usko on jollain tavalla vahvempi.

Vaikea eritellä mikä on sodasta johtuvaa. Jotenkin se raaisti ihmisenä ja on pistänyt ajattelemaan asioita toisella tavalla. (Sotaveteraani Halsualta s.1920.)

Herran sana on ollut voimakkaampaa sotien jälkeen (Sotaveteraani Toholammilta s.1923).

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Sotatiet poikkesivat haastateltavien kohdalla huomattavasti toisistaan. Merkittävä huomio on, että kaikki haastateltavat olivat niin nuoria, että kukaan heistä ei ollut mukana talvisodassa. Suurin ero oli siinä oliko jatkosodassa josta alusta ennen asemasotaa vai tuliko sotaan sen jälkeen. Suurin osa haastateltavista oli myös mukana Lapin sodassa jossa myös suurin osa haavoittui.

Kaikkien haastatteluun osallistuneiden kertoman mukaan yleisenä johtopäätöksenä voidaan pitää, että rintamaoloissa usko oli henkilökohtainen asia. Henkilökohtaisuudesta huolimatta se oli kuitenkin yksittäisen sotilaan kohdalla vahva osa hänen elämässään. Pelko kuolemasta, haavoittumisesta tai joutumisesta muuten vihollisen uhriksi nosti rukouksen merkityksen suureksi. Rukouksen merkitys korostui myös kiivaissa taisteluissa joista selviytyminen tuntui liki mahdottomalta. Haastateltavat puhuivatkin ”läheltä piti” - tilanteista, että siinä oli tuurin sijasta varjelusta tai, että selviytyminen oli suoranainen ihme.

Yhteinen tekijä haastateltaville oli kristillinen kotikasvatus, joka oli nähtävissä vastauksista. Haastateltavien vanhemmat olivat pääsääntöisesti uskovaisia ihmisiä, joka osaltaan heijastui haastateltavien puheissa, kun keskusteltiin rintamaoloista ja taisteluista. Äidin sanat ja opit olivat jokaisella mielessä. Äidin merkitys sekä kunnioitus äitiä kohtaan olivat vahvasti esillä ja varsinkin puhuttaessa uskosta ja rukouksesta. Kodin ja omaisten merkitys oli muutenkin suuri sotilaille, käytiinhän sotaa kodin, uskonnon ja isänmaan puolesta.

Keskipohjanmaalaisilla miehillä ei ollut kuitenkaan niin suurta huolta ja pelkoa kotirintamalla olevien omaistensa puolesta, kuten esimerkiksi karjalaisilla, pohjoissuomalaisilla sekä Etelä-Suomen kaupungeista olevilla. Keski-Pohjanmaalla ei ollut partisaanivaaraa eikä liiemmin suurempien ilmapommitusten vaaraa. Keski-Pohjanmaalta ei myöskään lähdetty evakkoon vaan päinvastoin Karjalasta ja Lapista tultiin Keski-Pohjanmaalle evakkoon. Haastateltavat olivat kyllä varsin myötätuntoisia näitä miehiä kohtaan joilta meni koti eikä perheestä ollut tietoaakaan tai kenen perhe sattui olemaan ilmapommitusten alla tai rajakylissä partisaanien pelossa. Poltetut karjalaiskylät ja talot olivat ihmisten koteja, jokainen sotilas nähdessään tämän voi vain ajatella, että kun ei vain näin kävisi omalle kohdalle.

Kovat taistelut ja luonnon sanelemat olosuhteet olivat jokaisen rasitteena rintamalla. Asemasodan odottava ja painostava ilmapiiri väsytti miehiä. Kuolema oli läsnä koko ajan ja pelko asui sisimmässä. Jokainen pelkäsi, mutta sen näyttäminen ei kuulu suomalaisen sotilaan ominaisuuksiin, kuten ei myöskään uskonasioista puhuminen. Kenttähartaudet, papin vierailu korsussa, keskustelu papin kanssa tai hiljainen rukous olivat niitä keinoja joilla lievitettiin pelkoa ja josta saatiin turvaa.

Rukouksissa pyydettiin apua hätään, mutta myös anteeksi antoa synneistä. Haastateltavien kanssa keskusteltaessa siitä, miltä tuntui kun siellä vastassa oli toinen ihminen, niin moni oli hiljaa hetken ja sanoi, että sota on sotaa. Konekivääri on kauhea ase, sarjatuliase, ja jälki sen mukaista. Tappaminen on vastoin kristillistä etiikkaa, josta monet sotilaat kärsivät henkisesti. Rukous antoi helpotusta tähän syyllisyyden tuntoon. Monen kohdalla sota kesti pitkään ja se kovetti miehiä. Haastateltavista moni sanoi, että sodan jälkeen oli täytyntä mielessään tehdä asiat selviksi itselleen sen suhteen mitä sodassa tehtiin niin, että se kuului sotaan.

8 POHDINTA

Aihe oli erittäin haasteellinen, joka tuli ilmi kirjallisuutta tutkiessani. Sodasta yleensä on kirjoitettu paljon. Hyllymetreittäin löytyy yleisteoksia, kirjoja politiikan näkökulmasta, muistelmia ja kaunokirjallisuutta. Aineistokseni karsiutui kirkkohistorian kirjoja, sodasta kertovia yleisteoksia, mutta myös yksittäisiä kirjoja johonkin tiettyyn aihealueeseen. Pääteos, jota eniten käytin on Erkki Kansanahon Papit sodassa. Aineistoa hankkiessani ja tutkiessani kului aikaa, mutta työ valmistui pala palalta.

Haastateltavien löytäminen tutkimusta varten muodostui myös hyvin monivaiheiseksi. Ottaen huomioon haastateltavien tämän hetkisen iän, niin heitä ei ollut tarjolla lukuisia määriä. Haastateltavien kartoittaminen mm. Kannuksen veljeskodin kautta, Keski-Pohjanmaan veljesliiton kautta sekä tuttavien kautta auttoi löytämään veteraanit, jotka mielellään osallistuivat tutkimukseen. Tällä tavoin välttyin siltä, että en turhaan vaivannut sellaisia henkilöitä, jotka eivät olisi olleet halukkaita osallistumaan haastatteluun.

Saatuani tiedon mahdollisesta henkilöstä, joka voisi osallistua haastatteluun, soitin hänelle ja sovimme haastatteluajasta. Pääsääntöisesti kävin haastateltavien kotona ja minut otettiin lämpimästi vastaan. Haastattelussa meni noin puolitoista tuntia. Kuunnellessani veteraanien sotakokemuksia en voinut muuta kuin ihmetellä kuinka he ovat sieltä selvinneet.

Haastateltavista kaikki olivat nuoria miehiä mennessään rintamalle. Samasta kylästä lähti asepalvelukseen yhtä aikaa samaa ikäluokkaa noin viisi nuorta miestä. Asepalveluksen jälkeen miehet siirrettiin rintamalle ja saman kylän miehiä meni yleensä samaan paikkaan.

Olot rintamalla olivat karut. Syksy aika oli märkää ja satoi runsaasti. Talvi oli kylmä ja runsas luminen. Lumien sulaessa kevät oli myös märkä ja kesällä oli kuuma sekä paljon hyttysiä. Eräs veteraani kertoi asuneensa puoli vuotta korsussa jossa oli puoli metriä vettä lattialla. Hän sanoikin, että nykyään ei varmasti kukaan suostuisi asumaan sellaisessa, mutta heiltä ei kysytty sitä. Hän lisäsi myös, että kumma kyllä kukaan ei myöskään vilustunut sen takia. Toinen veteraani puolestaan palasi monta kertaa siihen kuinka kylmä ja nälkä oli.

Samassa joukkueessa olevat tulivat nopeasti tutuiksi ja siinä oli saman alueen miehiä. Kuoleman kohtaaminen muodostui tästäkin syystä kovaksi. Nuorille miehille kuoleman kohtaaminen tuli muutenkin uutena asiana. Siviilissä kuolemat olivat ns. luonnollisia, vanhan tai sairaan ihmisen poismeno on eriasia kuin nuoren, jonka elämä loppuu ennen aikojaan. Ikätoverien, saman kylän poikien, ystävien, kaatuminen oli rankkaa kestettävää. Pelko omasta haavoittumisesta tai tuskallisesta kuolemasta painoi mielessä.

Kotoa saatu kristillinen kasvatus palautui usealle mieleen rintamalla. Tappaminen, tuhoaminen ja kristillistä etiikkaa vastaan tekeminen saivat monet ahdistumaan. Sotilaspappien pitämät kenttähartaudet mm. ennen taisteluun lähtöä rauhoittivat miehiä. Rukous, tilanteessa josta selviytyminen oli epätodennäköistä, lievitti pelkoa.

Miehiä yhdisti kristillisuus ja sen oppi toimia mahdollisimman oikeudenmukaisesti ja eettisesti oikein. Tietoisuus vihollisen ateismista ja sen mukaisesta käytöksestä lisäsi miesten pelkoa sekä myös halua toimia silmä silmästä, hammas hampaasta-periaatteella.

Sodan ankaruus sekä armottomuus tekivät miehistä kovia, mutta sisimmässään jokaisella oli oma käsityksensä siitä mikä on oikein ja halu saattaa sota loppuun.

Sota saatettiin loppuun raskain uhrein, mutta Suomi säilyi itsenäisenä ja vapaana kansana. Kiitos tästä kuuluu niille kaikille miehille ja naisille, jotka tekivät isänmaamme eteen kaikkensa.

LÄHTEET

Painetut lähteet:

- Antila, O. 1977. Suomen rintamamiehet 1939-45. 11. div. Pori: Satakunnan kirjateollisuus osakeyhtiö.
- Giertz, B. 2002. Uskon ABC. SLEY-Kirjat. 6p. Jyväskylä: Gummerrus kirjapaino oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. 11p. Jyväskylä: Gummerrus kirjapaino oy.
- Huuhtanen, T. 1984. Talvisodan kirjeet. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Huuhtanen, T. 1986. Jatkosodan kirjeet. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Juutilainen, A. & Leskinen, J. 1999. Talvisodan pikkujättiläinen. Porvoo: WSOY.
- Juutilainen, A. & Leskinen, J. 2006. Jatkosodan pikkujättiläinen. 3p. Porvoo: WSOY.
- Kansanaho, E. 1991. Papit sodassa. Juva: WSOY.
- Kemppainen, I. 2006. Isänmaan uhrin sankarikuolema suomessa toisen maailmansodan aikana. Helsinki: Hakapaino oy.
- Kujala, E. 2003. Sodan pojat. Sodanaikaisten pikkupoikien lapsuuskokemuksia isyden näkökulmasta. Jyväskylä: Yliopistopaino.
- Kuula, K. 2004. Hyvä, paha ja synty. Johdatus Raamatun etiikkaan. Hämeenlinna: Karisto.
- Laulaja, J. 1994. Elämän oikea ja väärä. Eettiset valinnat tänään. Juva: WSOY.
- Lyytinen, P. & Korkiakangas, M. Lyytinen, H. (toim.) 1997. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. 1.-2.p. Porvoo: WSOY.

Murtorinne, E. 1995. Suomen kirkon historia. Sortovuosista nykypäiviin 1900-1990, osa 4. Porvoo: WSOY.

Nevala, S-L. 2007. Lottatyöt ja sotilaspojat. Jyväskylä: Gummerrus kirjapaino oy.

Nykänen, H. 2004. Sissisotaa. Sissipäällikön muistelmia jatkosodasta ja Lapin sodasta. 2p. Saarijärvi: Offset oy.

Näre, S. 2008. Teoksessa Kirves & Kivimäki & Levä & Näre & Siltala & Turtiainen. Sodassa koettua. Uhrattu nuoruus. Porvoo: Weilin+Göös 139-166.

Puranen, E. 2001. Poikasotilaista sotilaspoikiin. Suojeluskuntien poikatyön ja Sotilaspoikajärjestön historia sekä perinnetyö vuodesta 1991 alkaen. Sotilaspoikien perinneliitto ry. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Teinonen, S. A. & Teinonen, R. 2003. Ajasta ylösousemukseen. Sata sanaa teologiaa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sähköinen julkaisu:

Onttonen, M. Dokumenttisarja Talvisodan henki. Pääesikunnan tiedotusosasto 1999. Saatavissa:

<http://www.mil.fi/perustietoa/talvisota/timer-108.html> Luettu: 6.1.2008.

Veteraanien perintö. Itsenäinen Isänmaa 2002. Saatavissa:

http://www.veteraanienperinto.fi/suomi/sotilaat/frame/soti_FR_4.htm Luettu: 6.1.2008.

Veteraanien perintö. Itsenäinen Isänmaa 2002. Saatavissa:

http://www.veteraanienperinto.fi/suomi/sotilaat/frame/soti_FR_6.htm Luettu: 27.1.2008.

Veteraanien perintö. Itsenäinen Isänmaa 2002. Saatavissa:

http://www.veteraanienperinto.fi/suomi/sotilaat/frame/soti_FR_7.htm Luettu: 27.1.2008.

Mihin uskomme. Usko ja Jumala. Evl.fi-palvelun ylläpidosta vastaa Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Saatavissa:

<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/689B90FA93CB4A1DC225707E0029973B?OpenDocument&lang=FI> Luettu: 17.1.2008.

Sotilasvala. Saatavissa: <http://www.cs.helsinki.fi/u/tkjunkka/sotilasvala.html>

Luettu: 26.10.2008.

1. Minkä ikäinen olit rintamalle mennessäsi?
2. Miten päädyit rintamalle, pakon edessä, velvollisuudentunnossa vai vapaaehtoisena?
3. Mikä oli suhteesi kirkkoon ja kirkon toimintaan ennen sotaa?
4. Mikä oli suhteesi kirkkoon ja sen toimintaan sota-aikana?
5. Koitko rintamalla tarvetta hartauksiin, jumalanpalveluksiin, sielunhoitoon?
6. Oliko pappien työllä mielestäsi merkitystä rintamalla? Jos oli, niin millä tavalla?
7. Millainen oli oma suhteesi hengelliseen elämään rintamalla?
8. Mikä merkitys rukouksella oli?
9. Koitko, että sodalla olisi ollut vaikutusta uskoosi?
10. Onko sota vaikuttanut uskoosi jälkikäteen?

IHMISKUNNAN TÄHDEN

Mun lapseni, en tahdo mieltäs masentaa
minä synnyin sodan jälkeen aikaan vaatimattomaan
ei ollut rahaa eikä turhaa tavaraa
kaikki uskoi silloin työhön, toivoi aikaa parempaa

Voi, minä muistan kauhun yöt kun valvottiin
minä muistan uhkan josta vaiettiin
"Ei enää sotaa", sanottiin
näin lasten kuullen vannottiin

Meidän on luotettava huomiseen
taivaalle kun nousee risti sinivalkoinen
meidän on uskottava hyvyyteen
ihmiskunnan tähden, meidän kaikkien

Mä joskus mietin, mitä siinä opittiin
sivistyksen raunioilla rauhasta kun sovittiin
kun katsoo ympärilleen, alkaa pelottaa
vaikka kaikkea on liikaa, mikään ei voi liikauttaa

Kun joku hullu vielä uskoo rakkauteen
moni turtuu väkivaltavihteeseen
ei aikaakaan kun luotettiin
terveeseen järkeen, tunteisiin

Meidän on luotettava huomiseen
taivaalle kun nousee risti sinivalkoinen
meidän on uskottava hyvyyteen
ihmiskunnan tähden, meidän kaikkien

Meidän on katsottava eiliseen
vaikka liehuu tähtilippu sinikeltainen
meidän on uskottava hyvyyteen
ihmiskunnan tähden, meidän kaikkien